

Es Busqueret

Revista de divulgació ornitològica

Número 32
Primavera 2013

Viatge

***Terra Santa
i Jordània***

Naturalisme

***Aus
urbanes***

Actualitat

La Trapa

Un racó per descobrir
Son Real

Anatomia de les aus
Les plomes

A través de l'objectiu - Una imatge de natura

Dalt Na Franquesa

Nikon D2X. Objectiu Nikon 17-35 f2,8 a 24mm., 1/160seg., f8, ISO 100.
Filtre degradat neutre de 2 diafragmes. Trespeus Manfrotto 055 carboni

Aquesta imatge ja té alguns anys. De bon matí, el meu amic Biel Salas i jo partírem cap al cim de na Franquesa i sa Rateta amb l'objectiu de captar unes imatges des de "l'aire" dels embassaments i la cara sud del Puig Major per a un petit documental de la serra de Tramuntana. Record que fou un matí molt fred i els niguls ens passaven a tota velocitat just uns metres per damunt de nosaltres. Quan començà a despuntar el sol, ja intuïem que hi hauria alguna situació de llum interessant i que caldria estar a l'aguait per no perdre'ns el moment. El sol sortí entre les nuvolades i uns raigs varen il·luminar un camp de conreu. A una escena amb tant de contrast aquest era el punt que faltava per aclarir una mica el primer terme, que quedava a contrallum. Això, juntament amb la textura dels núvols, fou el que em va resultar més atractiu i vaig accionar l'obturador de la D2x. Moltes vegades surts de casa amb les idees molt clares del que vols aconseguir i quan ets al lloc passa alguna cosa meravellosa que fa que t'oblidis del que havies pensat i aconsegueixis (moltes altres vegades no) una imatge que t'omple igualment. Per a mi, això és la màgia de la fotografia.

Gori Salvà

(Palma 1977) Geògraf de formació, de petit ja m'agradava la fotografia. Això va fer que poc a poc volgués aprofundir més i més en aquest món apassionant. Fou un bon amic, Paco Andreu, qui em deixà un càmera Reflex Praktika per anar de viatge al Perú l'any 1996 i qui va fer que la fotografia es convertís en aquell moment en el més important per a mi. Vaig completar els meus estudis fotogràfics a l'ICP i, des d'aquest moment, la fotografia es va convertir en la meua professió. M'apassiona intentar cercar imatges que puguin contar una història i vagin una mica més enllà d'allò purament descriptiu.

Sumari

2	A través de l'objectiu Dalt Na Franquesa per Gori Salvà coordina Margalida Roig	23	Aquí què hi veus? El busqueret trencamates per Pere J. Garcias
4	Editorial	24	Un racó per descobrir Son Real per Rafel Mas
5	Anatomia de les aus Estructures per aconseguir el cel: les plomes per Lluís Parpal	30	Big Year per Josep Manchado
10	Actualitat La reserva biològica de la Trapa per Xavier Llabrés	32	Es Busqueret se'n va de viatge Terra Santa i Jordània per Xavier Aramburu-Zabala
15	Identificació El gafarró per Cristina Fiol	40	Més que aucells Paeonia cambessedesii per Joan Bibiloni
16	Naturalisme Aus urbanes per Pere J. Garcias	42	Entrevista David García per Lupe Suárez
		47	Quadern de camp per Steve Nicoll

Es Busqueret

Revista de divulgació ornitològica de les Illes Balears
Número 32 - Primavera 2013 - Publicació gratuïta.
www.esbusqueret.com - info@esbusqueret.com

Fotografia de portada:
Teulader, *Passer domesticus*
Autor: Pere J. Garcias

Edita

GOB - Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa
Manuel Sanchís Guarnier, 10 - 07004 Palma
www.gobmallorca.com - info@gobmallorca.com

Editor

Manuel Suárez

Comitè editorial

Cati Artigues, Cristina Fiol, Xisco Lladó, Rafel Mas, Lupe Suárez

Revisió lingüística

Magdalena Prohens

Disseny i maquetació

Toni Muñoz

També han col·laborat a aquest número:

Xavier Aramburu-Zabala, Juanjo Bazán, Joan Bibiloni, Gemma Carrasco, David García, Pere J. Garcias, Xavier Llabrés, Josep Manchado, Steve Nicoll, Lluís Parpal, Maties Rebassa, Margalida Roig, Gori Salvà, SOM, AFONIB.

DL: PM-1937-2004 **ISSN:** 1889-4275
Prohibida la reproducció no autoritzada, total o parcial, amb finalitat comercial.

El nostre compromís amb la natura

No fa tants anys aixecar-se ben de matinada per anar a veure aucells era vist com una "cosa rara". No ho era, però, fer-ho a la mateixa hora per anar a caçar, que se veia i se veu com la cosa més normal del món. Partir amb fosca negra per anar a passejar per una zona humida o pujar a la muntanya a observar aucells no tenia massa sentit per a la majoria de la gent.

Però d'un temps fins ara, el nombre d'observadors d'aus ha augmentat significativament i, a més a més, cada any ens visiten més i més *birdwatchers* procedents de tota Europa fins al punt que a determinats moments de l'any un petit exèrcit carregat amb prismàtics, telescopis i càmeres de fotos se mou pels camps de Mallorca a la recerca d'espècies interessants. Això passa especialment ara, a la primavera, quan la migració de les aus està en la seva plenitud i cada sortida se pot convertir en una petita o gran aventura amb l'esperança de poder observar les noves espècies que cada any passen per les Balears durant aquestes setmanes.

Ara ja no et miren malament si passeges amb uns binocles per devora la mar, fins i tot a l'estiu! ni et fan un repàs de dalt a baix quan entres a un bar amb els prismàtics penjats al coll. Poc a poc estam fent normal la nostra activitat i, poc a poc també, més i més gent s'interessa per l'ornitologia d'una forma natural.

Aquest fet representa també una important responsabilitat afegida que hem adquirit quasi sense saber-ho, però que és el nostre compromís com a observadors d'aus. Aquesta responsabilitat és el nostre propi exemple, la nostra manera de comportar-nos envers la natura. La gent ens observa com a model de comportament i hem de donar tot de la nostra part per transmetre uns valors en els que creim, una forma de viure la natura que estimam.

Els observadors d'aus són en certa forma fanàtics, pel seu entusiasme sense mesura i la seva passió pel món de les aus, però és un fanatisme amable que acull amb il·lusió als nous adeptes a la causa. L'ornitologia és una de les millors formes d'iniciar-se en el coneixement de la natura i a nosaltres ens correspon apropar l'ornitologia a quanta més gent millor, amb una acti-

tud oberta i, sobretot, activa.

Estem encara molt lluny del nivell ornitològic d'altres països europeus, especialment del centre i nord d'Europa, on milions de persones gaudeixen de l'observació de la natura, molts dels quals estan aquests dies per les nostres illes cercant un busqueret coal·larg per una garriga assolellada o mirant extasiats un sebellí adormit a un camp d'ametllers. Recordau que el seu nombre els fa forts, el seu nombre els fa tenir capacitat de decisió, volem ser nosaltres també decisius? Quants més siguem, millor. •

El vol de les aus (II) Estructures per a conquerir el cel: les plomes

Per **Lluís Parpal**

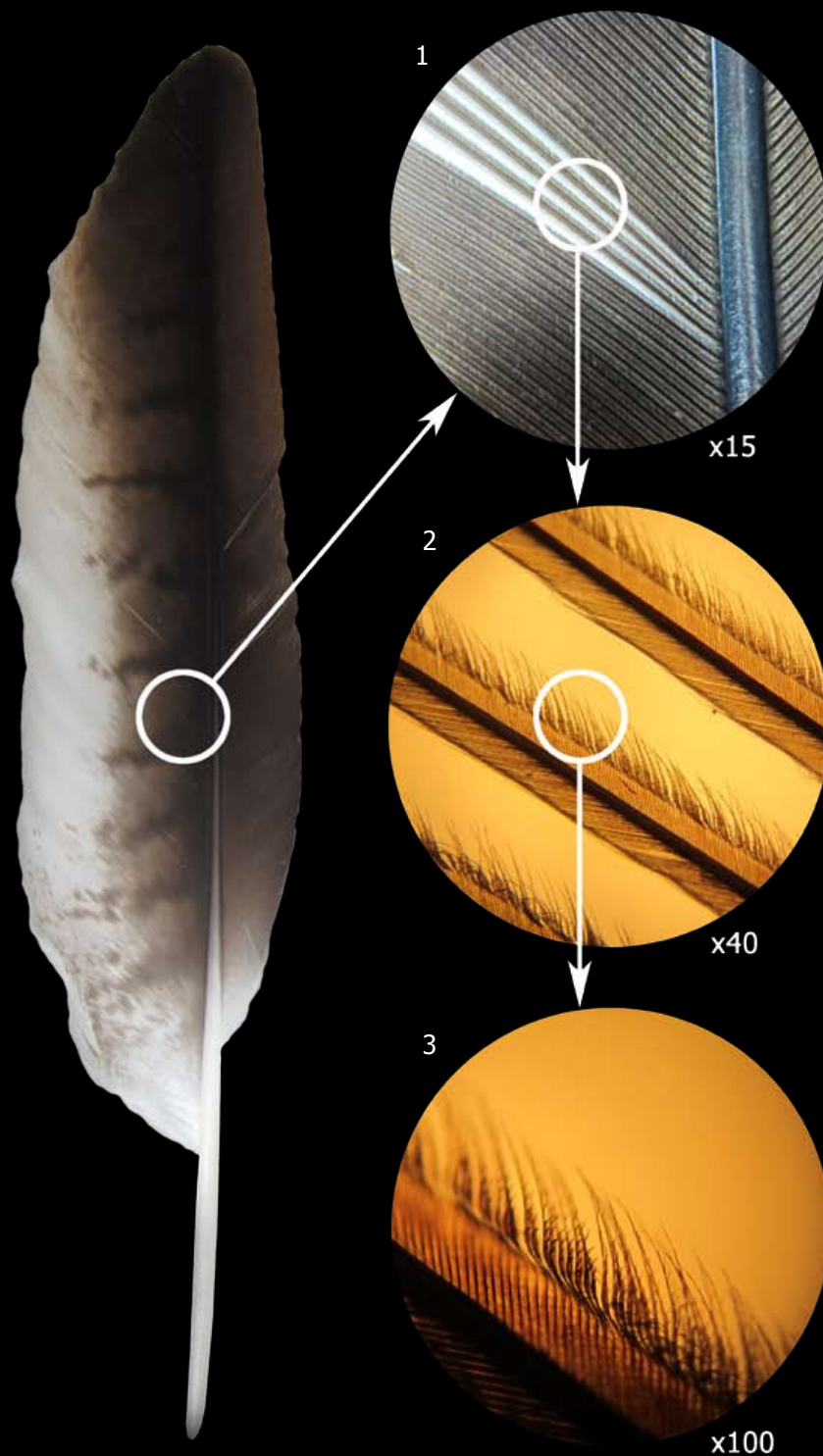
Introducció

Ningú discuteix que, si hi ha alguna cosa que caracteritza les aus, és la presència de plomes com a important contribució biològica al grup dels vertebrats. El 1861, poc després que Darwin publicés el seu llibre *L'Origen de les Espècies* es produïx una troballa importantíssima per a la ciència: en un jaciment centreeuropeu es

troba un fòssil d'un ésser amb mandíbula de rèptil i plomes d'au. Es tracta del conegut *Archaeopteryx lithographica*, d'una antiguitat d'uns 150 milions d'anys. D'aquí sorgeix la primera prova que les aus, la classe aus, prové d'uns avantpassats reptilians coneguts fins aleshores com a dinosaures. Posteriorment apareixerien altres fòssils d'aquests avantpassats que demostren que no sols aquesta espècie tingué

plomes. Aquestes evidències fan pensar als paleontòlegs que l'origen de les plomes no té una relació directa amb el vol sinó amb la capacitat de termoregular o mantenir la temperatura del cos.

Les plomes s'originaren per tant a partir de les escates dels rèptils; de fet, les aus encara conserven les potes cobertes d'escates molt similars a les que aquests presenten.

Imatge 2. Parts i estructura d'una ploma de vol de milana, *Milvus milvus*. Barbes (1), bàrbules (2) i barbicel·les (3).

L'estructura de les plomes està formada per queratina, a l'igual que el pèl, les ungles o les capes dèrmiques externes dels mamífers. La insolubilitat a l'aigua i la resistència als enzims la converteixen en una estructura molt adequada per estar exposada contínuament als agents atmosfèrics.

És difícil imaginar una estructura que aconsegueixi al mateix temps les funcions de termoregulació, coloració, aerodinàmica, impermeabilitat, lleugeresa, flexibilitat i

que sigui renovable. Així són les plomes, i l'evolució ha fet possible que aquestes estructures existeixin. Sense plomes, no existirien les aus, o no serien tal com les coneixem actualment.

Formació i estructura de les plomes

L'integument o pell de les aus és molt prim i amb molt poques glàndules

epidèrmiques (de fet, les aus no suen, sinó que disposen d'altres mecanismes per a regular la temperatura del cos). La glàndula més característica és la uropigial, que té com a missió proporcionar uns olis especials per a mantenir les plomes. Està situada a la part dorsal, sobre la inserció de les plomes rectrius de la coa (a la zona del pigostil) i les aus distribueixen amb el bec la seva secreció per les plomes.

El cos de les aus està cobert de plomes, que són estructures epidèrmiques complexes formades per queratina, molt resistents però lleugeres i flexibles a la vegada. La presència de plomes suposa un avanç molt important davant d'altres formes de vol, ja que permet, mitjançant la muda, que es renovin de manera seriada, sense comprometre el vol, i també fa possible un ràpid reemplaçament en cas que en perdin alguna. Les aus dediquen una gran part del temps a la seva cura i manteniment - un procés anomenat empolainament de les plomes -, ja que un plomatge en males condicions o deteriorat suposa una minva important en les capacitats de supervivència de l'individu i fins i tot la mort en pocs dies en cas d'alteracions greus.

Les plomes que, com ja hem dit, són homòlogues a les escates dels rèptils, s'originen dels fol·licles, que tenen uns petits músculs que permeten moure-les i orientar-les. Aquest fet és essencial, ja que la termoregulació, l'aerodinàmica i la comunicació visual depenen de la correcta posició i orientació de les plomes per a cada moment del vol, temperatura o comportament de l'au. Una vegada està completament desenvolupada, la ploma és una estructura morta i dependrà dels cicles de muda, condicions ambientals, lesions o alteracions per canviar-la per una de nova, que es nodrirà del mateix fol·licle fins a completar el seu ràpid creixement.

La distribució de les plomes no es presenta de manera regular per tot el cos, sinó que es localitzen en unes zones denominades pterils. Les zones del cos sense plomes es denominen apteris i queden completament cobertes per les plomes que s'originen als pterils.

Les plomes vertaderes són les que veim externament i que donen la típica silueta fusiforme a les aus. Tenen un eix o raquis buit a la part inferior, denominat canó. Del raquis surten obliquament les barbes -estructurades com a petites plomes-, d'aquestes en surten les bàrbules i, a la vegada, d'aquestes darreres les barbicel·les, que són ganxets microscòpics encarregats de la cohesió i estructura de la superfície de les plomes de contorn de l'au (imatge 2). La textura que creen aquestes estructures és tan perfecta que permet a les ales i a la coa formar el pla de sustentació necessari per al vol, formant una capa totalment impermeable a l'aire.

A més d'aquestes plomes de contorn tenim altres tipus de plomes, com el plomissó, amb una funció bàsicament d'aïllament tèrmic i que es presenta a les capes més adherides al cos, especialment en els pollets en els seus primers estadis; també existeixen vibrises o brides semblants a pèls - moltes vegades situades al voltant de la boca i ulls amb funcions variades - i les filoplomes distribuïdes per tot el cos, probablement amb funcions sensorials i algunes vegades ornamentals.

Però, al contrari del que puguem pensar, les plomes no només serveixen per a volar o termoregular sinó que també tenen moltes altres funcions com la protecció, impermeabilització, festeig, comunicació visual i sonora, mimetisme (criptisi), alimentació o transport d'aigua, entre d'altres.

Funcions de les plomes, els colors

El color de les plomes ha evolucionat i ha derivat en aspectes oposats en la mateixa espècie i fins i tot en el mateix individu. Mimetisme/criptisi enfront d'exhibició, festeig i/o marcatge territorial. El color és tan fonamental per a la vida de les aus com ho és el vol. La comunicació entre individus, la reproducció i la supervivència està directament relacionada amb

aquesta característica que també està determinada, en la majoria dels casos, per les plomes.

L'exposició a agents externs i els banys en determinades terres proporcionen coloracions característiques a les plomes d'algunes espècies com el trençalòs (*Gypaetus barbatus*). Però els infinits colors i matisos que podem apreciar a les plomes de les aus deriven bàsicament de dos factors propis:

- Dipòsit de tres tipus de pigments durant el creixement de la ploma (melanines, carotenoids i porfirines), i
- Modificacions estructurals de la superfície de la ploma.

Les melanines determinen els colors negres, grisos i marrons. Són pigments del metabolisme del propi individu. Espècies com les falzies (*Apus apus*) o les gavines (*Larus sp.*) presenten bàsicament aquests tipus de pigments. Són sens dubte els pigments més abundants entre les aus. La queratina extra necessària pel dipòsit de melanina confereix a les plomes una resistència, durabilitat i protecció especial davant els agents externs; per aquest motiu les zones més sotmeses a desgast (com són les puntes d'ales de les gavines) són més fosques o negres. Es pot dir que, excepte les aus albes, totes tenen melanines en major o menor grau a la coloració de les plomes.

Els carotenoids determinen els colors que van del groc al vermell, produint una quantitat de tons increïbles, com la magnífica coloració dels flamencs que any rere any podem observar a les zones humides de les Balears. Això sí, aquest tipus de pigments s'han d'ingerir amb la dieta; en el cas dels flamencs, són aportats per la ingesta dels petits crustacis que

Els tipus de plomes

1. **Plomes de contorn** (presència de raquis, barbes, bàrbules i barbicel·les)

- Plomes de vol. Rèmiges de les ales: primàries, secundàries i terciàries. Rectrius de la coa o timoneres.
- Cobertores (ales i cos)

2. **Plomes funcionals** (generalment no mantenen estructura de ploma de contorn)

- Plomissó (manteniment de la temperatura).
- Vibrises o brides (funció tàctil o de captura d'insectes, com als enganyapastors).
- Filoplomes (principalment sensorials).

Imatge 3. Corpatassa (*Phalacrocorax carbo*) eixugant-se les ales i mostrant les primàries (1), secundàries (2), terciàries (3), rectrius o timoneres (4) i cobertores (5).

Imatge 4. Els colors: mimetisme, festeig i exhibició. 1. a) Enganyapastors (*Caprimulgus europaeus*); b) Ganga ibèrica (*Pterocles alchata*), c) Perdiu (*Alectoris rufa*), 2. Paó (*Pavo cristatus*); 3. Collverd (*Anas platyrhynchos*); 4. Ibis escarlata (*Eudocimus ruber*)

es filtren a les aigües salobres on pastura aquesta espècie. L'íbis escarlata és un altre exemple de coloració per acumulació de carotens a les seves plomes.

Finalment, les porfirines són responsables dels colors verds i d'alguns tons marrons, tot i que no són tan freqüents entre les aus.

Però la cosa no estan fàcil, ja que a més de les combinacions d'aquests tres tipus de pigments, tenim unes petites modificacions estructurals de la queratina que reflecteixen i/o absorbeixen determinades longituds d'ona de la llum i produeixen colors com el blau de l'arner (*Alcedo atthis*) o el gaig blau (*Coracias garrulus*). Els miralls de les ales de les anàtides produeixen iridiscència i canvien fàcilment de color en funció de l'angle amb què incideix la llum. Les plomes de la coa del paó o els reflexos que produeixen moltes aus fosques com els estornells en són un bon exemple.

El mimetisme o cripsi (capacitat d'ocultar-se imitant a l'entorn) és un altre

dels resultats de la coloració de les aus, que permet que s'amaguin de possibles depredadors; així, les femelles de moltes espècies tenen un plomatge més críptic per a evitar ser descobertes durant la incubació i protecció de la prole. Tenim especialistes en aquest tipus de colors, com poden ser les cegues (*Scolopax rusticola*) o els enganyapastors (*Caprimulgus sp.*) que tant confien en el seu mimetisme que pràcticament les haurem de trepitjar perquè aixequin el vol. Contràriament, els mascles es pinten principalment a l'època de reproducció per a atreure la parella i aconseguir transmetre els seus gens a les properes generacions de l'espècie, ja que una millor coloració generalment és símptoma d'un bon estat de salut. Els polls de moltes espècies també tenen un plomatge amb colors que imiten l'entorn per a passar desapercebuts.

Podríem parlar durant moltes pàgines sobre els colors i els seus diferents efectes i funcions, però no podem tancar la secció del color sense anomenar una espècie que ens visita tots els estius: l'abellerol (*Me-*

rops apiaster). Tothom diria que aquest preciós aucell, que s'alimenta bàsicament d'himenòpters, presenta gairebé tots els colors. Per desgràcia, la pèrdua de moltes de les àrees de cria a Balears a causa de les infraestructures humanes ha rarificat aquesta espècie com a nidificant, tot i que s'observa de forma abundant durant els passos migratoris.

Adaptacions especials de les plomes

En alguns casos hi ha adaptacions especials, com en el cas de les estrigiformes (mussols i òlibes) que tenen uns serralls a la part anterior de la primària més externa per a evitar fer renou durant el vol de caça a les hores crepusculars i nocturnes. Si les observem amb microscopi, aquestes plomes tenen també la superfície com de vellut si les comparem amb altres de les rapinyaires diürnes (imatge 5). Tot i la mala fama d'algunes de les rapinyaires

nocturnes, com l'òliba (*Tyto alba*), gràcies al seu silenciós vol associat a una excel·lent visió crepuscular i oïda privilegiada són uns dels millors aliats que tenim en el control de rates i ratolins.

El disc facial que formen les plomes de la cara de les rapinyaires nocturnes ajuda a dirigir els sons cap a la oïda, actuant a manera d'una parabòlica i facilitant així la localització de les seves preses habituals.

Els ardeids tenen un plomissó especial de creixement continu a la zona de la pitrera que desprèn una pols finíssima i que serveix per a desfer-se de restes del mucus dels peixos que ingereixen i també per a distribuir a les plomes durant l'empolainament.

Les anàtides i les aus marines tenen en general un plomatge intern tupid i molt dens per a conservar la temperatura i assegurar la impermeabilitat en els durs hàbitats i condicions en què viuen. Tot i així algunes aus bussejadores com els corbmarins i corpetasses (*Phalacrocorax sp.*) mantenen un grau d'impermeabilitat intermedi per a permetre les capbussades perllongades amb la mínima despesa energètica, fet que hauran de pagar posteriorment amb llargues estades al sol amb les ales estirades per a aixugar-se. (imatge 3)

Els estruços i altres aus que han perdut la capacitat de vol tenen un plomatge poc estructurat i ordenat, ja que no és necessària la funció aerodinàmica del vol, però tot i viure en general a zones càlides els ha de permetre conservar la temperatura del cos.

Muda i cura de les plomes

Atesa la importància de les plomes per a les aus no és d'extranyar que dediquin una bona part del temps al manteniment del seu abric. Rarament podrem observar una au que estigui descansant sense arreglar-se les plomes, gratar-se, netejar-se, etc.

Algunes espècies nocturnes i ardeides tenen una pinta a l'ungla del segon dit per tal d'arreglar-se i netejar-se les plomes.

La glàndula uropigial, present a la majoria de les aus al pigostil, secreta una substància oliosa que l'au agafa amb el bec i distribueix per la superfície de la ploma per donar-li l'estructura i consistència adequada i protegir-la de l'aigua i d'altres agents externs.

Altres sistemes de manteniment de les plomes són el gratat, els banys amb aigua, sol, arena o terra i l'aplicació directa o indirecta de formigues. Tots aquests sistemes ajuden a tenir el plomatge estructurat, net i lliure de paràsits i l'aplicació d'un o l'altre depèn de les espècies i les seves adaptacions.

La muda o reemplaçament del plomatge es produeix quan finalitza la temporada de reproducció en les espècies sedentàries. Les migrants poden mudar parcialment en acabar la reproducció, però moltes vegades acaben la muda un cop han arribat al lloc d'hivernada. La muda requereix una important despesa energètica i uns requeriments tròfics òptims en quantitat i qualitat. És per això que s'evita en temporades d'elevat desgast energètic (reproducció i migració) o quan els recursos tròfics disponibles no

Curiositats de les plomes

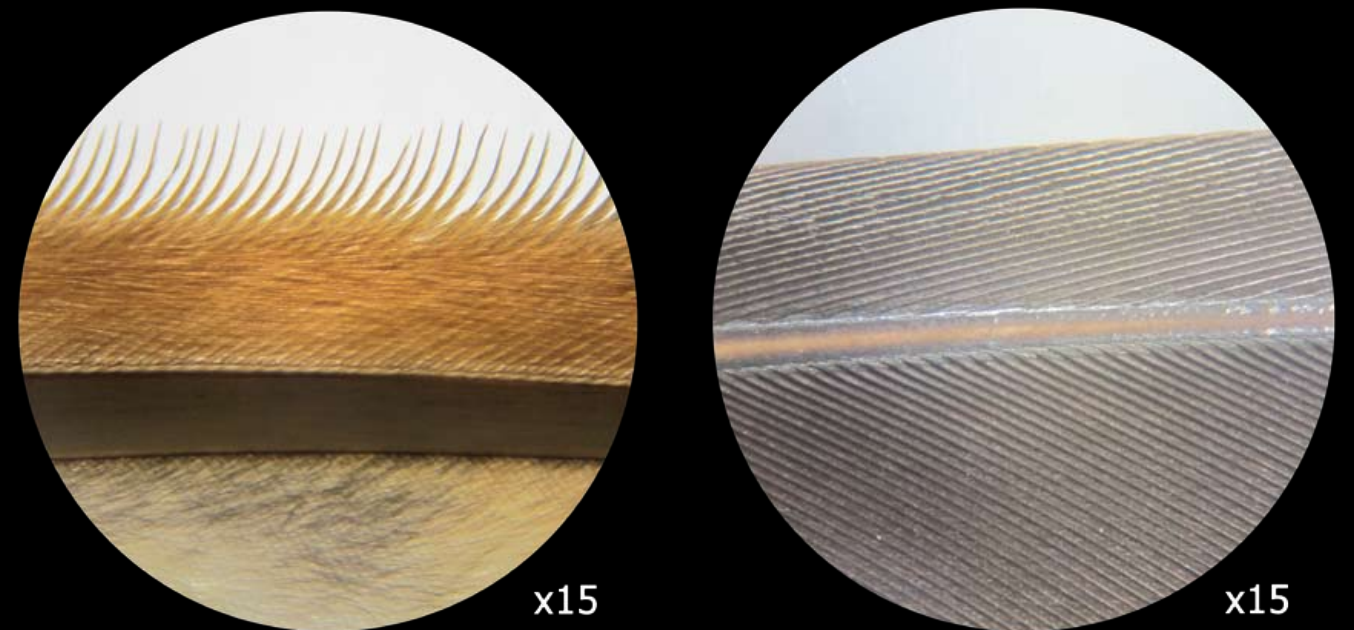
El pes de tot el plomatge pot suposar un 20% del pes de l'au i moltes vegades és superior al pes de l'esquelet.

El nombre de plomes a les aus pot variar entre uns quants centenars a més de vint-i-cinc mil en algunes espècies. Aquest nombre també és variable en un mateix individu per adaptar-se a les condicions climàtiques de cada estació.

Les plomes constitueixen un dels millors abrics per a mantenir la temperatura; de fet, les aus tenen una temperatura al seu cos molt elevada, si la comparem amb els mamífers, ja que està al voltant dels 40°C.

són els adequats.

De les formes de les plomes i de l'aerodinàmica del vol en parlarem al proper capítol. •

Imatge 5. Detall del cantell anterior de la primària més externa d'una rapinyaire nocturna (esquerra), òliba (*Tyto alba*) i d'una diurna, Aligot (*Buteo buteo*).

La reserva biològica de La Trapa

Per Xavier Llabrés

La Trapa és una finca de 81 hectàrees situada al extrem sud-oest de la serra de Tramuntana, al municipi d'Andratx. El GOB (Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa) l'adquirí l'any 1980 davant la pressió urbanística que l'amenaçava, mitjançant principalment d'una subscripció popular. També s'hi sumaren altres iniciatives com subhastes, exposicions, concerts i loteria per recaptar-hi fons, i es rebé el suport de diferents entitats conservacionistes d'àmbit internacional

(WWF, International Fund for Monuments, Comitè Suís per a la Protecció de les Aus i la Societat Zoològica de Frankfurt). També va nèixer en aquell moment l'Associació d'Amics de La Trapa, amb l'objecte de donar suport a la compra i a la gestió de l'espai.

Fins l'any 1994 les tasques en què el GOB i els seus voluntaris inverteien temps i esforços foren bàsicament de recuperació, manteniment i restauració arquitectònica.

Malauradament, aquell mateix any un greu incendi forestal cremà quasi la totalitat de la coberta vegetal. L'esdeveniment canvià completament les prioritats de gestió de la finca i, per aquest motiu, durant tots aquests anys una gran part dels esforços foren dedicats a la recuperació de la cobertura vegetal (sembra, protecció, etc.) i a la prevenció d'incendis forestals (creació de punts d'aigua permanents, manteniment de tallafocs, restauració del camí, etc.).

Abellera, *Ophrys tenthredinifera*

CAT ARTIGUES

Abans del 1994 la vegetació era bàsicament de boscs de pins (*Pinus halepensis*) amb algunes alzines (*Quercus ilex*) que possiblement ocupaven una extensió major en el passat. Després de l'incendi, amb la recuperació de la coberta forestal, la pràctica totalitat de l'extensió de la finca es compon ara de garriga amb ullastre (*Olea europea* var. *sylvestris*), mata (*Pistacia lentiscus*), garballó (*Chamaerops humilis*), romaní (*Rosmarinus officinalis*) i xiprell (*Erica multiflora*). A les zones on s'hi han dut a terme actuacions de tancaments forestals, sobretot dins la vall de Sant Josep, els pins, a poc a poc, recuperen la seva presència tot i que la pressió per l'herbivorisme, tant forta i tan continuada, n'ha complicat molt la regeneració natural. Els Puntals són la zona més elevada de tota la finca i hi trobam càrritx (*Ampelodesmos mauretanica*) i coixinets (*Astragalus balearicus*) com a vegetació predominant.

La fauna també ha recuperat la seva presència dins la finca i cal destacar la presència de calàpets (*Bufo balearica*), rata cellarda (*Eliomys quercinus*) i eriçó (*Atelerix algirus*). Especialment abundants són les cabres (*Capra aegagrus hircus*), que condicionen la ràpida i bona recuperació de la coberta vegetal.

És però, sense cap dubte, la riquesa ornitològica la que dóna l'interès i otorga valor a la finca, que fou declarada ZEPA (Zona d'Interès Especial per a les Aus) tant per la seva importància com a zona de nidificació de determinades espècies com per a descans i aturada per a les aus migratòries. La Trapa és també Refugi de caça des de 1980, el primer refugi declarat a les Illes Balears. Actualment la finca forma part del Paratge Natural de la Serra de Tramuntana, de la xarxa Natura 2000 i és Lloc d'interès Comunitari (LIC).

A la Trapa destaquen 16 espècies de plantes endèmiques i 14 espècies d'orquídies.

Breu història de la Finca

L'any 1810 arriba a Mallorca, expulsada de França per Napoleó, una congregació de monjos trapencs que s'instal·laren a aquesta finca de muntanya del municipi d'Andratx. Aquí construïren un monestir, dependències agrícoles i tres fonts de mina que transformaren l'estèril terreny de la Vall de Sant Josep en un petit verger capaç de proporcionar aliments als 40 monjos que allà habitaren.

Després de la desamortització de Mendizábal, els monjos foren expulsats d'Espanya i la finca passà a ser una propietat privada. A mitjan segle XX pateix un progressiu abandonament i s'inicia així el deteriorament de les edificacions.

A l'any 1980 la propietat de la finca es planteja la parcel·lació i urbanització de tan incomparable paratge. Davant d'aquesta amenaça, el GOB emprèn una ambiciosa i novedosa iniciativa: l'adquisició d'un espai natural per tal de protegir-lo. Les intencions del grup són aturar el procés urbanitzador que amenaçava l'entorn, dotar l'espai d'una clara vocació pública que permetés el lliure accés a la finca i l'aprofitament de l'entorn per a la posada en marxa d'iniciatives experimentals entorn de la consecució d'un model de gestió sostenible per a aplicar-lo posteriorment a d'altres espais naturals, ja siguin de titularitat pública o privada.

TONI MUÑOZ

Espècie	Nom popular	Hivernant	Estival	On la podem veure
<i>Puffinus mauretanicus</i>	Virots petit		X	Al mirador
<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	Corb marí		X	Al mirador
<i>Pandion haliaetus</i>	Aguila peixatera	X	X	Al mirador
<i>Aegipius monachus</i>	Voltor negre	X	X	A tota la finca
<i>Gyps fulvus</i>	Voltor lleonat	X	X	A tota la finca
<i>Falco peregrinus</i>	Falcó	X	X	A tota la finca
<i>Alectoris rufa</i>	Perdiu	X	X	Especialment a les zones agrícoles.
<i>Larus michahellis</i>	Gavina	X	X	A tota la finca
<i>Otus scops</i>	Mussol		X	El vespre dins la vall de Sant Josep
<i>Jynx torquilla</i>	Formiguer		X	Dins la vall de Sant Josep
<i>Galerida theklae</i>	Cucullada	X	X	A totes les zones agrícoles, l'era i el mirador.
<i>Hirundo rupestris</i>	Cabot de roca		X	A tota la finca
<i>Troglodytes troglodytes</i>	Passaforadí	X	X	A les zones de garriga.
<i>Erithacus rubecula</i>	Ropit	X		A tota la finca
<i>Phoenicurus ochruros</i>	Coa-roja de barraca	X		A tota la finca
<i>Saxicola torquatus</i>	Vitrac	X	X	A la zona agrícola
<i>Monticola solitarius</i>	Pàssera	X	X	Als tallats marins, les cases i els Puntals
<i>Turdus merula</i>	Mèrlera	X	X	A tota la finca
<i>Turdus philomelos</i>	Tord	X	X	A tota la finca
<i>Sylvia balearica</i>	Busqueret coallarg	X	X	A les zones de garriga baixa costaneres.
<i>Sylvia melanocephala</i>	Busqueret de cap negre	X	X	A tota la finca
<i>Phylloscopus collybita</i>	Ull de bou	X		A tota la finca
<i>Regulus ignicapillus</i>	Reietó cellabanc	X	X	A les zones de pinar
<i>Muscicapa striata</i>	Papamosques		X	A les zones agrícoles
<i>Parus major</i>	Ferreric	X	X	A les zones de pinar
<i>Corvus corax</i>	Corb	X	X	A tota la finca, sobretot als Puntals
<i>Passer domesticus</i>	Teulader	X	X	A les cases
<i>Fringilla coelebs</i>	Pinsà	X		A tota la finca
<i>Serinus serinus</i>	Gafarró	X	X	A tota la finca
<i>Carduelis chloris</i>	Verderol	X	X	A tota la finca
<i>Carduelis carduelis</i>	Cadenera	X	X	A tota la finca
<i>Loxia curvirostra</i>	Trencapinyons	X	X	A les zones de pinar

Vitrac barba-roja, *Saxicola rubetra*

CAT ARTIGUES

Principals objectius de la Reserva Biològica

- . Recuperar el patrimoni natural i cultural i les activitats tradicionals.
- . Experimentar sistemes que millorin la gestió, especialment aquells que puguin demostrar-se especialment eficaços, ambientalment adequats i econòmicament viables per tal d'aconseguir una òptima restauració de la finca.
- . Difondre les experiències i promoure les bones pràctiques.
- . Incrementar el grau de conscienciació ambiental de la ciutadania. La Trapa ofereix unes possibilitats òptimes per a l'educació ambiental i la difusió dels projectes que s'hi duen a terme.

La gestió d'una finca com la Trapa és possible gràcies a la dedicació dels treballadors de la Reserva, la col·laboració dels voluntaris, la realització dels camps de voluntariat ambiental i el suport d'entitats, institucions, empreses i donants que, conscients de la idoneïtat de la iniciativa, col·laboren mitjançant suports puntuals o regulars en la realització de les activitats i projectes que es duen a terme a la Reserva. Aquests suports són determinants per a la consecució dels objectius i són part determinant de la gestió.

Tu també pots hi col·laborar. Informa't a www.gobmallorca.com o contacta amb info@gobmallorca.com.

La Trapa acull els dos endemismes ornitològics balears, el virot petit (*Puffinus mauretanicus*), que té a la finca una de les colònies de cria més grans i el busqueret coallarg (*Sylvia balearica*). També nidifiquen a la zona l'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*), la gavina roja (*Larus audouinii*) i el falcó marí (*Falco eleonora*).

En migració, les sorpreses poden ser tan freqüents com variades, especialment amb espècies de passeriformes i rapinyaires que es beneficien dels punts d'aigua i zones d'alimentació presents, com són fruiters i aportació de menjar puntual al carnatge.

En són exemples rellevants espècies com l'aligot vesper (*Pernis apivorus*), aligot (*Buteo buteo*), mussol emigrant (*Asio flammeus*), abellerol (*Merops apiaster*), vitrac barba-roig (*Saxi-*

cola rubetra), coa-roja (*Phoenicurus phoenicurus*), busqueret de batzer (*Sylvia communis*), busqueret gros (*Sylvia borin*), busqueret de capell (*Sylvia atricapilla*), ull de bou de passa (*Phylloscopus trochilus*) o el papamosques negre (*Ficedula hypoleuca*).

Una nota curiosa és que el juliol de 2010 es va anellar per primera vegada a la finca un exemplar de passerell trompeter (*Bucanetes githagineus*). •

Calàpet, *Bufo balearica*

Identificació

El gafarró

Per **Cristina Fiol**

Dibuixos de **Gemma Carrasco**

Es tracta d'un passeriforme de la família dels fringíl·lids (caderneres, verderols, pinsans...) abundant a les nostres illes i que podem veure durant tot l'any. Té la peculiaritat que a Menorca no apareix com a reproductor.

És una espècie renouera que es fa notar sobretot ara durant la primavera. No pot donar lloc a confusió amb més espècies, en tot cas a l'hivern amb les femelles de llunet (*Carduelis spinus*). Anem a veure'n els trets més significatius. És de mida més bé petita (longitud de bec a coa d'uns 11-12 cm), amb un bec robust i molt petit en proporció al cap - fet que li dóna un aspecte peculiar i simpàtic - i cos marcadament llistat, de coloracions groc-terroses i més claretas als costats.

El que destacarà més quan el vegem en vol serà el carpó, de color groc intens tant a mascles com a femelles. En canvi no té groc a les rectrius, que són fosques, i presenta una franja alar groga estreta. Aquestes característiques ens serveixen per diferenciar-lo del llunet, que té aquesta coloració groga a les rectrius i una franja alar més ampla.

Un cop sabem que, efectivament, es tracta d'un gafarró podem intentar saber si és un mascle o una femella. D'entrada seria molt fàcil ja que, com a moltes espècies d'aus, els mascles presenten coloracions més vistoses, so-

bretot durant l'època de reproducció. En els mascles de gafarró aquesta pujada de tonalitat a groc llimona es veu en el cap i el pit. En el cap, el color groc es concentra en el front i enmarcant els ulls i les galtes, i baixa pel coll fins davall el pit. Les femelles presenten tonalitats grogues però no tan intenses com podem veure en els mascles. És interessant saber que aquesta coloració primaveral (com també passa a altres ocells) s'aconsegueix pel desgast de les plomes fins que aflora el groc. Per això, durant l'hivern es poden trobar casos de mascles difícils de diferenciar de les femelles. Un cas a part són el joves, gairebé totalment ocres i llistats, dels quals no sabrem el sexe fins que facin la muda.

Ja per acabar, el comportament i el cant, molt particular, són importants per a la identificació d'aquesta espècie. Sovint, per alimentar-se, es mouen dins grups mixtos amb altres fringíl·lids i emeten breus sons en desplaçar-se en vol. El més destacat és el comportament dels mascles durant la primavera. Realitzen vols nupcials molt característics, amb un batre d'ales que recorda el vol d'una papallona, descrivint un cercle normalment al voltant de la femella i/o del territori. Tot això a la vegada que emeten un cant frenètic i agut. És també molt típic veure els mascles cantant a l'extrem d'una branca o al capdamunt d'un arbre demostrant la seva competitivitat.

Aus urbanes

Text i fotos de **Pere J. Garcias**

Ai, la crisi! Agafar el cotxe o un autobús per anar a fer una volta pel camp s'ha posat car! Allò que fèiem fa uns anys... sí, quan ens pensàvem que érem rics, de tenir un parell d'hores i partir al Salobrar o a s'Albufera a passar l'estona observant aucells s'ha convertit en una activitat de risc, si més no, econòmic. És pitjor que invertir en preferents!

Bé, bromes a part no cal partir a llocs llunyans per poder fruit de l'observació de les aus. Si bé als pobles i ciutats el camp està a tocar de casa, sobretot els petits, a Palma la cosa se complica i a molts de barris la natura sembla molt llunyana. Però si mirau amb els mateixos ulls (com no pot ser d'altra manera) però amb una altra visió descobrireu un munt d'espècies

que fan tot el seu cicle vital dins la ciutat mateixa, a més d'unes altres que hi passen bona part de l'any. Us apuntau a fer una volta per Palma i descobrir espècies que ni imaginàveu que hi vivien? Doncs endavant.

Per començar ens fixarem en l'hàbitat a priori més inhòspit per a les aus: els terrats i les teulades dels edificis. A banda

Falzia, *Apus apus*

de l'ubic gorrió teulader (*Passer domesticus*) podem trobar-hi les falzies (*Apus apus*) que, si bé toquen poc la terra, quan ho fan és sota les teules i als forats dels edificis més alts, on nien. El cabot (*Delichon urbicum*) és molt més abundant als pobles però a Palma hi ha petites colònies, com una a prop de sa Riera. També podrem trobar colles de xoriguer (*Falco tinnunculus*) estratègicament distribuïdes, ja sabeu, per allò de la competència, el territori i tot això. Els coa-rotges de barraca (*Phoenicurus ochruros*) agafen una sèrie d'edificis com a territori i no deixen que s'hi atraqui cap altre individu. Les escaramusses aèries són molt distretes d'observar. Aquests darrers sols són hivernants i a mitjan març marxen fins a finals de setembre. De tant en tant es veuen pàsseres (*Monticola solitarius*) que també passen l'hivern als terrats i fins i tot canten des de les antenes. També són territorials i he pogut observar moltes vegades, perquè els tenia just a l'edifici de davant on treballava, les bregues dels mascles per l'hegemonia del terrat.

Molts de vosaltres us demanareu i què mengen? Doncs els coa-roges, animalons de tota casta que cerquen entre els tests i les jardineres però també miques de pa de les terrasses, com els gorrions i els ulls de bou (*Phylloscopus collybita*). Les pàsseres s'alimenten de dragons i els xoriguers de tot l'anterior, a més de qualche canari o periquito mal vigilat!

Als parcs i jardins és on la diversitat augmenta considerablement i, a banda de les aus ja esmentades, manco les falzies i les pàsseres, s'hi troben vitrac (*Saxicola torquata*), busqueret capnegre (*Sylvia melanocephala*) i de capell (*Sylvia atricapilla*), mèrlera (*Turdus merula*), verderol (*Carduelis chloris*), gafarró (*Serinus serinus*), trencapinyons (*Loxia curvirostra*), cadenera (*Carduelis carduelis*), passerell (*Carduelis cannabina*) i capferrero (*Parus major*). A l'hivern se'ls afegeixen els xàtxeros blancs (*Motacilla alba*) i cendrós (*Mo-*

Gafarró, *Serinus serinus*

Coaroja de barraca, *Phoenicurus ochruros*

Gavina roja, *Larus audouinii*

tacilla cinerea), ropits (*Erithacus rubecula*) i lleonets (*Carduelis spinus*) i a l'estiu menjamosques (*Muscicapa striata*). Les tòrtres turques (*Streptopelia decaocto*), els tudons (*Columba palumbus*) i els coloms domèstics (*Columba livia* var. *domestica*) són per tot arreu i no és rar veure un puput (*Upupa epops*) furgant davall una mata. A sa Riera no és difícil veure-hi qualque xivitona (*Actitis hypoleucos*) anant amunt i avall recercant cabots, insectes aquàtics i terrestres. Les gavines d'hivern (*Larus ridibundus*) i de cames grogues (*Larus michahellis*) són habituals banyant-se i bevent i just a la desembocadura, vora el mollet de pescadors. Hi ha vegades que es pot veure furtivament qualque arner (*Alcedo atthis*). Al molls i a tot el passeig marítim es poden albirar, a part de les gavines, agró blanc (*Egretta garzetta*), llambritja de bec llarg (*Sterna sandvicensis*), gavina roja (*Larus audouinii*), corb marí (*Phalacrocorax aristotelis*), corpetassa (*Phalacrocorax carbo*) i amb un poc de sort tiruril·los camanegra (*Charadrius alexandrinus*) i menut (*Charadrius dubius*), girapedres (*Arenaria interpres*), corriol tres-dits (*Calidris alba*) i gavina capnegra (*Larus melanocephalus*), a més de les xivitones.

Però hi ha una espècie molt abundant que no utilitza les ciutats ni els pobles durant el dia però que s'hi aplega en gran nombre a la colgada; són els estornells (*Sturnus vulgaris*). Qui no ha vist mai una colgada al Born de Ciutat no sap el que és: una cridòria que quasi no et deixa parlar i uns niguls negres que tapen el cel a estones, dels quals cau una pluja blanca però molt més tèbia i pudenta que la neu. No poques vegades són encalçats per un o més falcons

pelegrins (*Falco peregrinus*), el que els obliga a fer giragonses i canvis sobtats de direcció d'una bellesa plàstica espectacular.

L'espai aeri de la ciutat és emprat per a moltes espècies com a camp de caça, com el cas ja esmentat del falcó pelegrí, però també és habitual als capvespres estiuencs veure-hi falcons marins (*Falco eleonorae*) patrullar per aglapir qualque falzia jove despistada, un gorrió inexpert o una ratapinyada massa matinera o purament de pas, moment en què també es poden albirar grues (*Grus grus*), falzies reials (*Apus melba*), oronelles (*Hirundo rustica*), cabots de roca (*Ptyonoprogne rupestris*), sebel·lins (*Burhinus oedicephalus*) i fins i tot voltors negres (*Aegypius monachus*).

La nit no atura el trull de les aus, perquè el dels humans l'estimula, i així les òlibes (*Tyto alba*) es poden veure (més aviat sentir) pel barri antic, i els ravals les nits càlides de la primavera tenen per banda sonora el xiulet del mussol (*Otus scops*) sovint mesclat amb el crit planyívol del sebel·lí. Amb sort podreu trobar també qualque mussol banyut (*Asio otus*) travessant en vol baix la via de cintura.

Si es cercen, hom pot observar espècies més rares, no per escasses sinó per poc habituals a la ciutat, com l'esplugabous (*Bubulcus ibis*) - encara que de cada vegada és més comú als ravals de ciutat -, les juies (*Vanellus vanellus*) i a la costa la curlera (*Numenius phaeopus*), l'ànnera peixatera mitjana (*Mergus serrator*), el pingdai (*Alca torda*) i, poques vegades, la negreta (*Melanitta nigra*). I tot això sense parlar de les espècies introduïdes com la cotorra

argentina (*Myopsitta monacha*) o la de Kramer (*Psitacula kra-meri*).

Com veieu, no cal agafar cap tipus de vehicle, com no sigui una bicicleta que és de franc i no contamina, per passar una bona estona en companyia d'aquestes criaturones. De fet, si hi viviu a prop o us ve de gust caminar una estona, és molt recomanable visitar el bosc de Bellver i aquí hi podrem afegir diverses espècies al nombre total. Però aquesta és una altra història.

De tot això es poden extreure moltes preguntes i poques conclusions, veiem:

-Quantes d'aquestes espècies crien a Palma? -Sempre hi han estat o n'hi ha hagut algunes que l'han colonitzada recentment? -El canvi de moltes barriades de cases baixes amb molta teula per finques altes sense cap o molts pocs tipus de forats és un factor limitant o una oportunitat per a noves espècies? -El canvi d'actitud de molta gent envers la natura i els animals cap a una major conscienciació i, com a conseqüència, una major protecció ha fet fàcil l'assentament d'algunes espècies? -La presència de trasts, instal·lacions i parcs poc gestionats i més salvatges com la falca verda, el canòdrom i parts de sa Riera augmenten l'espectre d'espècies o el limiten?

Algunes d'aquestes preguntes tenen una resposta, si més no, provisional. És evident que les mèrleres són molt més abundants ara que fa anys, fins i tot fa prop de vint-i-cinc anys no se'n veia ni una per Ciutat. Això mateix podríem dir dels tudons, les tòrtora turques i els ropits. Moltes altres possiblement sempre hi han estat, però no sabem des de quan, com els fringílids, els coa-roges i els ulls de bou. Crec que la pregunta més interessant serà si el futur de les ciutats amb edificis sense teula àrab ens durà irremeiablement a una forta baixada de les falcies o s'adaptaran als nous edificis. El futur ho dirà, però és un camp poc estudiat a les illes i hauríem de canviar això amb seguiments periòdics de les espècies, la fenologia i la reproducció. El repte està plantejat, és el moment d'acceptar-lo. Per cert, totes les espècies citades aquí les he vistes personalment, i de ben segur que me'n deix alguna, però hi ha companys que n'han vist d'encara més rares. •

Falcó, *Falco peregrinus*

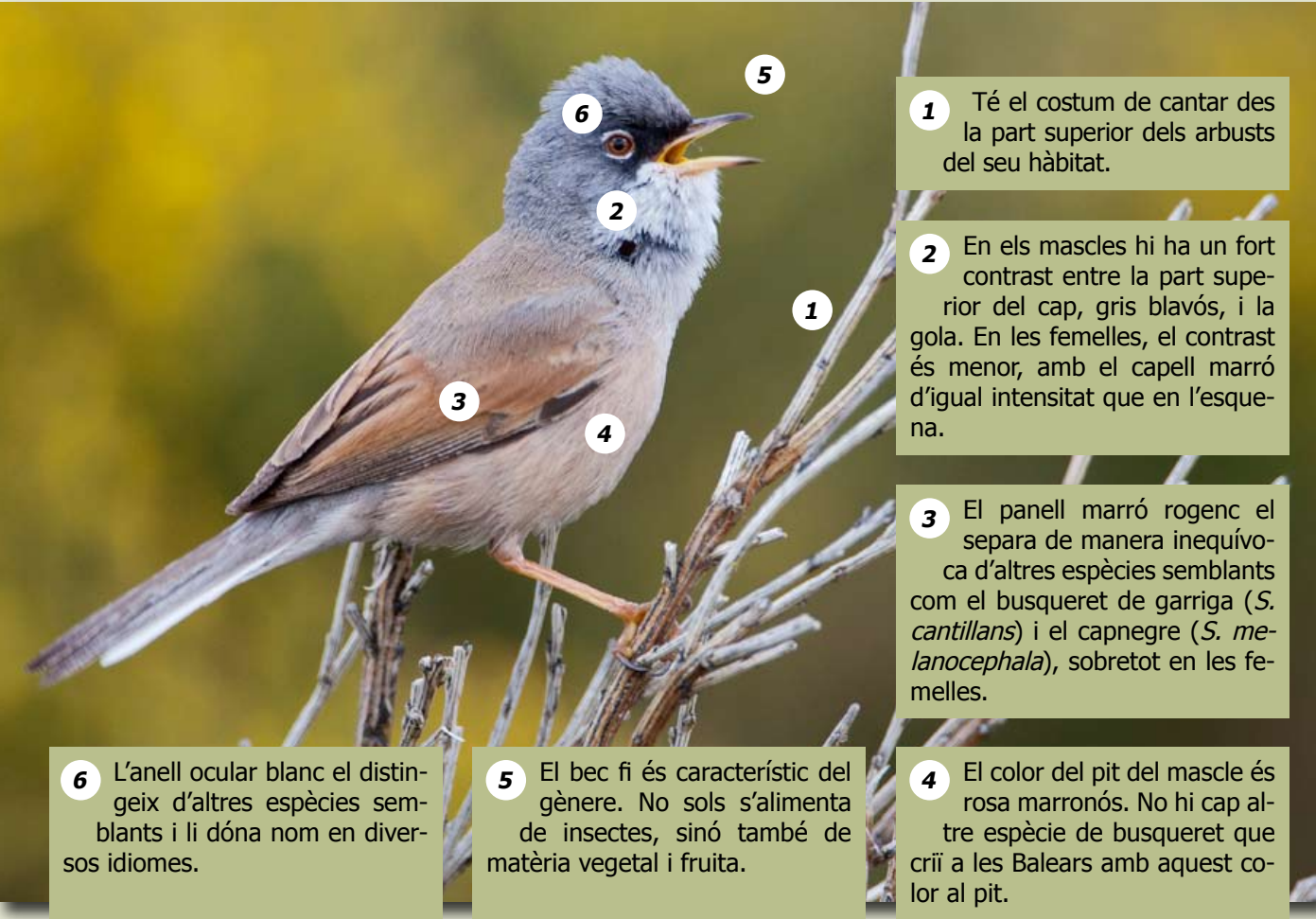

Corriol tresdits, *Calidris alba*

I aquí, què hi veus?

Què ens diuen els detalls de la imatge sobre aquest aucell?

Per **Pere J. Garcias**

1 Té el costum de cantar des de la part superior dels arbusts del seu hàbitat.

2 En els mascles hi ha un fort contrast entre la part superior del cap, gris blavós, i la gola. En les femelles, el contrast és menor, amb el capell marró d'igual intensitat que en l'esquena.

3 El panell marró rogenç el separa de manera inequívoca d'altres espècies semblants com el busqueret de garriga (*S. cantillans*) i el capnegre (*S. melanocephala*), sobretot en les femelles.

4 El color del pit del mascle és rosa marronós. No hi cap altre espècie de busqueret que criï a les Balears amb aquest color al pit.

5 El bec fi és característic del gènere. No sols s'alimenta de insectes, sinó també de matèria vegetal i fruita.

6 L'anell ocular blanc el distingeix d'altres espècies semblants i li dona nom en diversos idiomes.

El busqueret trencamates, *Sylvia conspicillata*

Repasant les espècies tractades en aquesta secció, he vist que encara no havia esmentat el gènere *Sylvia*, entranyable gènere de passeriformes, que empara i dona nom a una família amb moltes espècies repartides quasi per tot el planeta, però amb l'origen al Vell Món. És una família que podríem anomenar calaix desastre i que cada pocs anys és dividida o ampliada pels taxonomistes, als que els encanta canviar i tornar a canviar i, a la fi, deixar com al principi els noms de plantes i animals.

Sylvia ve del llatí *silva*, bosc, que es refereix als costums amagadissos i furtius de moltes espècies. Linneus degué definir el gènere sobre espècies forestals com el busqueret de capell (*S. atricapilla*) o el mosquiter (*S. borin*), comunes al centre i nord d'Europa, perquè si hagués estat al mediterrani, l'espècie aquí avui tractada, probablement no l'hagués batiada *Sylvia*, sinó, potser, *Thymusa* (del llatí *thymus*, tem o farigola). Tot això, és clar, fent taxonomia ficció!. El nom específic, *conspicillata*, també ve del llatí *conspicilla* (mirador) pel costum de cantar des dels capcuruculls dels arbusts.

Anem amb els noms vulgars. En català estàndard és *tallarol trencamates*, que és l'adoptat aquí com oficial, això sí, emprant el genèric de Mallorca i Menorca busqueret (a Eivissa els diuen *enganya-pastors* i *ganyets* a Formentera). En castellà se l'anomena *curruca tomillera*, nom agafat del mot llatí que identificava un petit aucell indeterminat citat per Juvenal i el substantiu tem; en gal·lès *papuxa tomiñeira*; en portuguès *toutinegra-tomilheira*; en basc, *ezkai tximboa* (*ezkai* és tem); en francès, *fauvette à lunettes* (amb ulleres) que vendria del color groc i de l'anell ocular blanc; en anglès *spectacled warbler*, literalment "refilador amb ulleres", igual que l'alemany *brillengrasmücke*, que vol dir "el que s'amaga (*mücke*) a l'herba (*gras*) amb ulleres", idèntic al neerlandès *brilgrasmus*;

en danès tornam al cantor (*sanger*) amb ulleres, *brillesanger*, com en suec, *glasögonsångare*, i islandès, *glámsöngvari*.

Ja per acabar, una curiositat. El nom finès d'aquest aucell és *pikkupensaskerttu*: *pikku* vol dir literalment poc, *pensas* és arbust i *skerttu*, genèricament, busqueret. Bé, doncs si ajuntam els dos darrers tenim *penskerttu*, que és el nom del busqueret de batzer (*Sylvia communis*) i, si li afegim *pukku*, tenim literalment "un busqueret de batzer però poc", o manco o menor o petit, estirant el significat. A qualsevol guia d'aus veureu que el busqueret trencamates és una versió en miniatura i més contrastada del primer. De fet, un dia per la serra de Madrid cercava busquerets de batzer amb reclam i, sense adonar-me'n, vaig posar el reclam del trencamates i quan comparegué un mascle vaig pensar "quin mascle més pintat!" fins que vaig descobrir l'error d'identificació!

Son Real: garriga, aucells, la mar i pedres amb molta d'història

Per Rafel Mas

Començam la nostra caminada a les cases de Son Real, hermosa finca pública del terme municipal de Santa Margalida, que va ser declarada BIC (Bé d'interès cultural) pel seu gran interès arqueològic. De fet, tota la finca és un gran jaciment, ja que arreu hi ha restes arqueològiques. La passejada són uns 5 quilòmetres i, si bé una hora ens bastaria per fer tot el recorregut, a pas d'ornitòleg podem duplicar o triplicar el temps tranquil·lament.

Les tanques més immediates a les cases són excel·lents per a observar-hi esbarts de cadeneres (*Carduelis carduelis*) i passerells (*Carduelis cannabina*), que podrem veure sobretot els dies assolats dels mesos d'hivern pasturant pel terra a la recerca de llavors i flors de lletsó. Les llobades i voreres de farratge són bons llocs on trobar-los. També a l'hivern hi són ben abundants els coa-roges (*Phoenicurus ochruros*) i els sordais (*Anthus pratensis*), els primers atalaia sobre terrossos i els segons pasturant entre els solcs de farratge. Les zones més pasturades per les ovelles mostren a l'hivern una verdor grisosa donada per les porrasses, i sobre els seus albons segur que no falla el traquet (*Saxicola torquatus*), guaitant a la recerca de petits insectes. Ens dirigim cap a la mar, i la proximitat a les solls dels porcs i galliners fa que hi siguin abundants els teuladers (*Passer domesticus*) i la bassa dels

porcs, avui en dia despoblada d'aquests animals de potó, fa les delícies de tords (*Turdus philomelos*), verderols (*Carduelis chloris*) i, si som afortunats i l'hivern és somerí, podem topar-nos-hi qualche exemplar de durbec (*Coccothraustes coccothraustes*) que hi vagi a beure.

Si seguim el camí aviat ens endinsam en un pinar espès i amb molt de sotabosc. És un bon lloc per descobrir l'estrident cant del menut passaforadí (*Troglodytes troglodytes*) i també hi sentirem els tac-tac giiic giiic dels busquerets de capell (*Sylvia atricapilla*) a l'hivern. De ben segur que tampoc ens hi fallen, si cercam amb paciència, els reietons (*Regulus ignicapilla*). Si es deixen veure, seran ben mals de seguir mentre cerquen minúsculs insectes entre els brots de pi, talment els ulls de bou (*Phylloscopus collybita*).

Les voreres del camí són plenes d'orquídies a finals d'hivern. A les darries de gener ja trobarem les primeres mosques grosses (*Himatoglossum robertianum*), a les quals seguiran les mosques negres (*Ophrys fusca*) i les mosques petites (*Ophrys bombyliflora*); més envant, dins el març apareixen les mosques vermelles (*Ophrys tenthredinifera*). Aquesta zona de garriga i pinar és molt bon lloc per topar-nos, a la primavera, amb les primeres tortugues mediterrànies (*Testudo*

hermanni) que desperten de la seva letargia hivernal i segurament localitzarem travessant els camins. En aquesta època primaveral ens serà fàcil detectar els mascles de l'endèmic xòrrec (*Sylvia balearica*) cantant com a desesperats sobre els romanins o les mates. Durant l'hivern, a banda i banda del camí podem detectar també el cant del xalambri (*Prunella modularis*), tot i que possiblement sigui més mal de veure pel seu costum de moure's per dins la vegetació. Ens envolta una vegetació formada per redols de garriga baixa de romanins, mates i ullastres, alternada amb algunes taques de pins i algunes savines. Així com anam avançant i acostant-nos a la mar, arribam a una zona de pinar, amb arbres alts. És en aquest redol, si l'any és un any de molta emergència de xigales (*Cicada orni*), on podrem veure atipar-se'n grups de falcons de la reina (*Falco eleonora*). Aquest fenomen es dona entre els mesos de juny i juliol, abans de la cria dels falcons, moment en què mantenen una dieta més insectívora i els podem veure campejar per l'interior de l'illa. També és una bona zona per albirar el capxerigany (*Lanius senator*) que tampoc rebutja aquestes preses, tot i que són

una mica grosses per a ell. Els trencapinyons (*Loxia curvirostra*) també s'hi poden observar amb certa facilitat.

Si seguim pel camí arribam a la mar, aquí els pins són dels anomenats barraquers: arbres tombats, retorçats i retallats per la influència marina. Amb ells trobam un bosquet de savines (*Juniperus phoenicea*), que a l'hivern solen ser molt freqüentades per tords, i a vorera de mar tot un conjunt de petites plantes, típiques de dunes, de port baix i que aguanten estoiques la influència de la mar. Hi trobarem cards marins (*Eryngium maritimum*) i assutzenes d'arenal (*Pancratium maritimum*), trèvol femella (*Lotus cytisoides*) o lledània de platja (*Teucrium dunense*).

Som a davant sa Punta des Patró, un esperó rocós que s'endinsa a la mar. Aquesta plataforma de marès és un dels llocs preferits per a l'hivernada dels tiruril·los de cama negra (*Charadrius alexandrinus*), que de vegades s'hi concentren en nombres de 60-70 exemplars. I no és difícil veure-hi a l'hivern algun girapedres (*Arenaria interpres*). Just al seu costat hi trobam s'Illa des Porros, un petit illot amb un temple funerari talaiòtic gai-

rebé desaparegut per la força dels temporals. Si feim aquesta volta al final de la primavera-principi de l'estiu, veurem molt bé el perquè d'aquest topònim. Tant la vorera de la platja com l'illot estan tapissats d'alls porradells (*Allium ampeloprasum*) que amb les seves altes tiges i flors blanques i rosa formant una bolla atreuen multitud d'insectes, tot un espectacle. Sobre l'illot a l'hivern hi ha nombrosos exemplars de corb marí (*Phalacrocorax aristotelis*), corpatasses (*P. carbo*) i alguns exemplars de gavina corsa (*Larus audouinii*). Si caminam per la vorera en direcció a son Bauló (nord-oest) trobarem amb facilitat alguna parella de cucullada (*Galerida theklae*) a les zones arenoses. Durant tot l'any hi veurem el traquet vetllant insectes des de qualsevol branquilló. Entre els mesos d'abril i setembre podem observar a aquesta reconada la titina d'estiu (*Anthus campestris*) un aucell preciós i estilitzat de color arena que segurament es deixarà observar bé. En aquest punt també podem admirar una cova d'origen pretalaiòtic que durant el segle XVIII va ser emprada per fer vigilància marítima i, un poc més enllà, veurem un botador que ens condueix a un dels pocs dolmens coneguts a l'illa.

Tortuga mediterrània, *Testudo hermanni*

CAT ARTIGUES

Seguirem el nostre camí fins a arribar a la necròpoli de son Real, també coneguda per la Punta dels Fenicis. Aquesta necròpoli, un jaciment arqueològic d'importància extraordinària, va ser construïda durant el període talaiòtic, a l'edat del ferro i en aquest lloc es pensa que s'hi enterraven personatges de rang elevat d'aquella època. S'hi observen tombes en forma de petits talaiots i navetiformes i també hi ha tombes directament excavades a la roca. El tram rocós que hi ha entre sa Punta des Patró i la necròpoli ens pot donar a l'hivern, durant els mesos de gener i febrer, o al juliol, en el pas postnupcial, l'alegria de descobrir-hi un exemplar de curlera cantaire (*Numenius phaeopus*), ja que aquest limícola és molt costaner. Busquerets de cap negre (*Sylvia melanocephala*), coa-roges, traquets, passerells i ropits (*Erithacus rubecula*) pul·lularan per aquesta zona a l'hivern i ens mantindran ben distrets. Prop de la necròpoli trobarem un botador de fusta que supera un tancat de reixa i ens dirigeix cap a una pista de terra i grava. Seguirem aquest camí, que ens retornarà, travessant garriga baixa i matollar, cap al camí que ens dirigia a la mar. Aquesta zona és molt bona per a tornar a veure el xòrrec o busqueret coallarg i, si param atenció, també hi podem observar el busqueret roig de coa llarga (*Sylvia undata*). El camí ens condueix còmodament cap al punt de partida i amb un no-res tornarem a ser a les cases de son Real, on donarem per acabada la passejada. •

TONI MUÑOZ

Necròpoli de son Real

Lliri blanc de marina, *Pancratium maritimum*

CAT ARTIGUES

CAT ARTIGUES

Per Josep Manchado

44! Aquest és el nombre final d'observadors d'ocells que estan fent el seu Gran Any al llarg d'aquest 2013. Recordem, pels qui no hi estiguin al cas, que el Gran Any o Big Year és una espècie de competició que es disputa dins un àmbit territorial determinat (Mallorca, EUA, Espanya, Holanda, etc.), al llarg de tot un any natural i que consisteix en observar (també val escoltar de forma absolutament indubtable) el major nombre possible d'espècies d'aus. Lògicament, el guanyador del Gran Any serà l'observador que més espècies vegi al llarg de l'any, tot i que l'objectiu principal del Big Year és que els guanyadors siguin els 44 participants, que tots incrementin el nombre de sortides al camp i que puguin observar noves espècies.

Ara, ja portem quatre mesos de Big Year i l'opinió general és que ha estat un gran encert, una dosi de frescor i d'optimisme en uns moments durs, en els quals la major part de gent està passant per situacions difícils. Atur, retallades, acomiadaments o crisi són paraules que ens fan a tots la vida més complicada i, per a la majoria de nosaltres, el Gran Any està essent un motiu per desconnectar, per somriure, per oblidar, encara que sigui per unes hores, els problemes i centrar-se en buscar busquerets roigs o migrants; Fins ara, alguns de nosaltres ha patit vent i

fred a qualque cap abans que surti el sol, esperant el pas d'un paràsit gros o una gavina rara; ha crescat pel Galatzó o pel pla de Cúber a la recerca de gralles de bec vermell o tords flassaders; hem mirat tots els grups de corriols al Salobrar, per si de cas tornava el corriol de bairdii que s'hi va observar l'any passat. En definitiva, ens hem aliat per fer una de les coses que més ens agrada: observar ocells en el seu medi natural. Per això, sense cap dubte, el Gran Any ha estat un bon incentiu.

El Gran Any va començar el dia 1 de gener, i ho va fer amb una energia enorme, amb tots els participants fent jornades de camp a la recerca d'ocells. Potser pel seguit de festes del mes, per la curiositat o el desig d'anotar espècies a la fulla de càlcul (fer "cling" en l'argot de Whatsapp o Facebook), o per no quedar-se darrere, el cert és que al gener la majoria dels participants varen sortir moltíssim al camp, amb la satisfacció que cada sortida a un hàbitat diferent significava fer un munt de clings i això encara animava més a sortir. A partir d'un cert nombre d'espècies, lògicament, és fa molt més difícil veure'n de noves, i es van succeint les sortides on no sumes cap espècie nova a la llista, amb la conseqüent baixada d'ànims; potser això és el que va passar al febrer.

En total, al gener, es varen observar

Classificació

A l'anterior número d'Es Busqueret, abans de començar el Gran Any, varem parlar de la xifra "màgica" de 200 espècies, com també de la dificultat d'entrar al Club dels 200, i que és tractaria d'una xifra difícil d'assolir. Dons bé, a dia d'avui, vos presentem la llista actualitzada que correspon al número d'espècies observades per cada participant fins a dia 30 d'abril de 2013. En conjunt ja han estat observades 224 espècies, per part de 27 ornitòlegs ja s'han superat el centenar d'espècies i un d'ells ja ha superat la barrera de les 200...

Pos.	Participant	Nº sp.
1	Maties Rebassa	209
2	Josep Manchado	196
3	Pere Vicens	190
4	Rafel Mas	190
5	Lalo Ventoso	184
6	Juanjo Bazan	180
7	José Luis Martínez	179
8	Cati Artigues	178
9	Gemma Carrasco	178
10	Toni Muñoz	178
11	Biel Bernat	176
12	Jordi Muntaner	175
13	Xavi Llabrés	172
14	Juan M. González	171
15	Susana Quintanilla	169
16	Lluís Parpal	164
17	Manolo Suárez	163
18	Antoni Soler	159
19	Carlos López Jurado	157
20	Steve Nicoll	152
21	Cristina Fiol	140
22	Michael Montier	135
23	Carlota Viada	131
24	Jaume Adrover	128
25	Lupe Suárez	119
26	Manolo Cabalga	109
27	Xavier Mas	107
28	Rafael Berlanga	98
29	Miquel A. Mairata	93
30	Jaume Canals	91
31	Steve Sánchez	90
32	Margalida Roig	89
33	Andrés Mas	85
34	Paula Sevilla	74
35	Alberto Bazán	60
36	Emilia Segura	56
37	Nieves Negre	52
38	Adolfo Ferrero	26

147 espècies a Mallorca, amb algunes rareses com una negreta (*Melanitta nigra*) que va estar alguns dies a Porto Colom i que va generar moments bigyear amb anades i tornades entre el port i s'Algar. Hi ha hagut moments curiosos com quan es trobaren a Cala Gamba el mateix dia fins

a vuit ornitòlegs per observar una ànnera peixatera (*Mergus serrator*) que ha passat mig hivern a aquesta petita cala. A més a més, també s'han vist moltes espècies poc habituals, tot i que no són rareses, fins a sumar les 147 ja comentades.

Al febrer, després d'aquesta gran mobilització del primer mes, i potser davant de la dificultat d'incrementar el nombre d'espècies, els participants baixaren una mica el ritme i sortiren menys, fins i tot alguns no observaren cap espècie nova. En qualsevol cas, a les 147 espècies vistes al gener, només se sumaren 7 espècies noves al febrer. Entre tots varem veure 154 espècies durant els dos primers mesos. Fins al febrer, els participants que vèren més aus portaven 140 i 137 respectivament, la qual cosa vol dir que al primer de la classificació se li han escapat 14 espècies, i al segon 17, ocells que algú ha vist i ells no. Això ens ha de servir d'estímul per seguir sortint i millorant.

També cal remarcar que, tal vegada, sigui el canvi climàtic o aquest hivern tan suau que hem tingut, o potser és que hi ha molta més gent al camp mirant ocells, o fins i tot una combinació dels factors anteriors, però s'ha constatat que els primers aucells migrants o estivals se detectaren abans a Mallorca. Així espècies com el cucui, el xàtxero groc, el capsigrany o els hirúndids han estat observades molt prest seguint la tendència d'aquests darrers anys.

Si ens centrem en les espècies vistes als dos mesos d'hivern, podem dir que s'han pogut observar pràcticament totes les habituals a l'hivern, la qual cosa con-

firma que s'ha fet molta feina de camp. Sorpren, per les seves grans dimensions, la poca gent que ha pogut veure l'àguila coabarrada (*Aquila fasciata*), i el poc visible que ha estat i és aquesta gran àguila. Tot i que hi ha pocs exemplars a Mallorca, es tracta d'un aucell de gran envergadura, però malgrat això només dos o tres ornitòlegs l'han pogut observar, fet segurament motivat pels costums poc actius d'aquesta espècie.

En el cantó oposat, si parlem d'espècies que aquest hivern han semblat més abundants del que és habitual, podríem parlar-ne de dues. La primera són els reietons d'hivern (*Regulus regulus*). Com el seu nom indica són propis del temps de fred, però aquest hivern han estat especialment abundants. Pràcticament s'han observat a pinars, alzinars, parcs urbans, a la platja de Palma o Santa Ponça, deixant-se veure sempre amb certa facilitat. Els altres aucells protagonistes d'aquest hivern han estat els llunets (*Carduelis spinus*), també una de les sorpreses de l'hivern, gairebé sempre en grups animats i renouers.

En el capítol de les curiositats, podem dir que el premi honorífic a la primera espècie observada del 2013 l'ha guanyat Steve Nicoll, que va veure un mussol orellut (*Asio otus*) a les 00:35 de dia 1 de gener, entre raïm i cava en plena festa de cap d'any. Altres anècdotes d'aquest dos mesos poden ser el pinsà mè (*Fringilla montifringilla*) resident hivernal a can Lalo i na Susana a Costitx, que ha provocat tot un seguit de visites d'ornitòlegs a casa seva per tal de veure un ocell que, tot i

no ser rar, mai es fàcil de veure. També podem parlar del curiós empat a 127 espècies observades al gener entre els dos primers ornitòlegs de la classificació, en Maties Rebassa i en Pere Vicens, o les 71 espècies vistes el primer dia de l'any per alguns després d'iniciar l'any amb una bona xocolata amb xurros i una jornada intensiva de birding. També anomenar el famós bassiot que trobaren na Gemma i en Rafel a l'aparcament d'es Trenc, on es podien veure les quatre espècies de tords, o el tord flassader (*Turdus torquatus*) que a la sortida del GOB al Galatzó només va veure en Pere Vicens. Cal parlar també de les nou oques salvatges (*Anser anser*) que se deixaren veure i fotografiar a plaer a s'Albufera durant bastants dies.

Ara, que ja fa setmanes que marxaren tots aquests ocells que han estat a Mallorca durant els mesos de fred, sabem que a molts de nosaltres ens han quedat espècies sense observar i pendants per a recuperar i anotar pels propers novembre i desembre. L'any ens ofereix una segona oportunitat per a observar aquells ocells que ara ja han marxat. Ara inmersos en plena migració, moment màgic per excel·lència, tenim a l'abast tant les espècies habituals com algunes d'escases, rares o divagants, i molts llocs d'observació, molta emoció pel possible pas d'aquell ocell inesperat. No oblideu que durant la migració, moltes espècies estan sols de pas i no es quedaran a l'illa molt de temps, per el que caldrà estar al lloc just en el moment just, sense segones oportunitats.

Sort, bona migració i bon Big Year!

Terra Santa i Jordània

Per **Xavier Aramburu-Zabala**

Aquests dos territoris estan situats entre Àsia, Europa i Àfrica, i com a cruïlla de continents són l'escenari d'una espectacular migració de les aus. Aquí podem trobar grans planejadors com els rapinyaires, cigonyes i pelicans que eviten creuar la mar i sobrevolen aquestes terres dos cops a l'any. Així, països com Jordània i Israel haurien d'oferir fantàstiques ofertes de turisme ornitològic i de natura, però a l'hora d'organitzar el viatge em vaig trobar amb què hi havia molt poca oferta. La cosa me l'hauria de muntar pel meu compte, com és freqüent quan t'aficiones a activitats que practiquen grups minoritaris.

Aquest viatge familiar de Nadal me'l vaig prendre com un repte en el qual seria complicat fer fotografies a la fauna esquiva que viu al desert, com la cabra salvatge (*Capra ibex*) o el xacal (*Canis aureus*). A l'hora d'informar-me sobre reserves de llocs on poder veure ocells no vaig trobar res que m'agafés de camí; per tant, vàrem prendre la decisió de contractar un cotxe de lloguer per la comoditat de poder aturar en veure una au.

Aquí podem recórrer grans extensions de camps de conreu, semblants als del nord d'Europa, passant per zones de clima mediterrani fins arribar a les dunes del desert on la desertificació només permet la vida a alguns arbres com l'acàcia, fet que li dona un aire de sabana africana. Aquest contrast no només és paisatgístic, també el trobem a l'àmbit cultural, econòmic, social i religiós. Un sol mur de formigó és el portal d'un món jueu cap a un d'àrab; d'un món globalitzat i avançat a un d'estancat i endarrerit. Els turistes notem aquest contrast, per exemple, en el preu dels serveis, que a Jordània cauen en picat, i en els controls per sortir i entrar d'Israel. Els freqüents episodis de violència entre aquests pobles provoquen que a la frontera se't facin moltes preguntes i controls. Abans de sortir de Mallorca ja sentírem moltes notícies sobre aquest conflicte i anàvem preparats per passar bastant de temps als controls de sortida i entrada.

Pel que vaig poder veure a Jordània, les persones no poden dedicar cap moment a l'oci i la seva vida és molt dura. El visitant tampoc pot anar amb la idea d'hotels de cinc estrelles, ja que no trobarà una bona infraestructura dedicada al turisme. Hi ha una evident falta de recursos i l'aigua i l'aliment són deficitaris. Pots estar una bona estona cercant un lloc on poder sopar o que l'aigua de la dutxa deixi de sortir. A més a més, la imposició del llibre sagrat a la societat dificulta al turista poder prendre una bona cerveseta a una terrassa o menjar porc.

Jordània amaga tota la diversitat de fauna dins la Mar Roja, al golf de l'oceà Índic. El golf d'Àqaba conté esculls de coral situats a menys de cent metres de la costa, on la temperatura de l'aigua no baixa dels vint graus. Un cop et submergeixes en les seves aigües es produeix una explosió de color, procedent de la diversitat de peixos i corals que viuen en aquest mar. A la zona hi ha una gran oferta per als interessats a fer busseig, però amb les nostres màscares ens va bastar per apreciar els corals. No t'has d'allunyar molt de la costa per observar morenes, espets, mantes i peixos de tots els colors, però agafarem un front de vent i fred i no poguérem delectarnos amb l'espectacle natural que ofereixen aquelles costes ni tan sols amb un neoprè posat. Els vint-i-cinc minuts que vaig estar bussejant vaig poder observar el peix escorpi (*Pterois miles*): els seus colors em van fascinar però la seva letalitat em va

provocar un cert recel. La carcassa aquàtica per a la càmera compacta no em va ser de gran ajuda. No treia les fotografies que m'esperava i, per aquest motiu, em vaig retirar aviat d'aquella zona coral·lina.

Utilitzar la càmera fotogràfica en aquest país t'obliga a fer servir fundes de protecció per a l'equip fotogràfic, que poden tornar-se imprescindibles per fer fotos al desert. Tampoc ens podem desferrar dels nostres prismàtics, i cal aprofitar cada moment ja que els ocells són poc abundants i esquius davant l'ésser humà. Durant els llargs trajectes per carretera només observarem desert i petits pobles aïllats, però aquest tipus de paisatge no el podem comparar amb les dunes de Wadi Rum. Aquesta reserva trenca la imatge que tenim del desert jordà. Les seves dunes roges d'arena fina són úniques d'aquella zona. A la reserva vàrem contractar un 4x4 amb un expert en l'observació de l'òrix d'Aràbia (*Oryx leucoryx*) en el seu entorn. Aquest bòvid és sorprenent pel seu color beix i per les banyes (60-70cm) en forma de daga. El guia ens va dir que aquesta espècie estava pràcticament extinta, que no seria probable veure'n una i que si ho fèiem seria d'enfora. La sort, o la paciència, varen fer que poguéssim observar un exemplar adult amb la seva cria i realitzar una foto que duia somiant durant tot el trajecte. El moment en el qual enfoques l'animal i notes les seves sensacions i actitud davant un humà et fan reflexionar sobre els caçadors, i dones gràcies per haver optat per una càmera i no per un fusell.

Les postes de sol al desert són bellíssimes i combinades amb un silenci relaxant i un bon te beduí et proporcionen una estona agradable. Un cop amagat el sol i acabat el cuscús amb sal i arena, el fred es fa insuportable i desagradable fins al punt que desitges que torni a sorgir aviat el sol entre les dunes. Passada la nit insofrible, en la qual no vaig poder dormir pel fred que feia, vaig sortir de la tenda per admirar el desert a la sortida del sol. El vent encara em calava els ossos, però el moment ho pagava: les dunes cobertes per les petjades de les bèsties nocturnes, els primers colors vermellorsos de l'arena.... Als fotògrafs els recomano que portin el trípod i el disparador per fer fotografies als milions d'estels que taquen el cel.

Terra Santa i Jordània tenen uns ingents valors patrimonials i històrics, des de les tombes de Petra fins a la ciutat de Jerusalem. La major part del temps la pasàrem a la carretera, per les llargues distàncies entre els jaciments. A la zona àrida de Jordània aquests desplaçaments es feien eterns per la monotonia del desert, en el qual no havia rastre de vida, però a la zona d'Israel no deixàvem de veure grans grups d'aus migratòries com la milana negra (*Milvus migrans*), pelicans o grues.

Deixant de banda Wadi Rum, l'altra gran atractiu turístic del país és Petra al-

Batrā', del grec pedra, perquè és una ciutat esculpida i excavada a la roca. Es troba en una vall, enclavament per on passaven les caravanes que portaven espècies cap a Egipte. Les tombes de Petra s'han de visitar provists d'un calçat còmode, ja que necessites un dia sencer, com a mínim, per veure aquesta ciutat tallada a la paret. Els més acomodats poden fer la visita sobre un camell o ase, ja que la pujada al monestir és d'una hora i mitja a peu. Les primeres hores són perfectes per observar els diferents colors que desprèn la roca i també per veure amb calma els monuments sense onades de gent. No fa falta dir que en aquest viatge, com en tots, és interessant dur una bossa de galetes a la motxilla si vols que s'apropi la fauna salvatge.

A la frontera d'Israel amb Líban trobarem una reserva, anomenada Vall d'Hula, que destaca per les seves extensions de camps de cultiu i pantans, que són imprescindibles per a les aus viatgeres. Em va

sorprendre aquest parc per la qualitat dels serveis que oferia al turisme ornitològic: grans sales destinades a la interpretació ambiental i coneixement de les espècies del parc, compartides amb lloguer de tota casta de material i de tota mena de serveis per a l'observació d'aus. En aquesta agradable atmosfera ornitològica vaig poder contractar un original servei que consistia en una grada mòbil estirada per un tractor. Aquest tractor et duia per diferents zones del parc i per acabar et deixava dins d'un immens grup de grues (*Grus grus*) que no tenien cap por del vehicle.

Fou en aquest enclavament d'aus migratòries on vaig poder observar l'àguila marina (*Haliaeetus albicilla*), el pelicà vulgar (*Pelecanus onocrotalus*) o l'esperver d'espàtles negres (*Elanus caeruleus*), entre d'altres. Les grues són l'atracció principal del parc. Podríem comparar la Vall d'Hula amb Gal·locanta per la quantitat de grues migrants que hi passen l'hivern, però, a diferència d'Espanya, aquestes

aus aquí són molt més confiades davant la presència humana. Després de fer una volta d'una hora sobre el tractor vàrem recórrer a peu aquell paradís terrenal en el qual no deixaves de veure aus migratòries i sedentàries tan interessants com l'arner pigallat (*Ceryle rudis*) o l'arner d'Esmirna (*Halcyon smyrnensis*), però qui es va dur tot el protagonisme de les meves fotografies va ser la llúdriga (*Lutra lutra*). Aquest mamífer és molt abundant al parc i, sobretot, avesat als visitants. La llúdriga em va fer oblidar les abundants grues, supòs que perquè m'atreuen més els mamífers, i em vaig quedar una bona estona observant les seves reaccions davant un humà. Quan t'apropaves més del compte es posava sobre les dues cames i et mirava amb una mirada desafiadora alhora que divertida, i quan detectava un possible perill sortia corrents uns quants metres i seguia amb les seves activitats, guardant la distància.

Per la seva importància cultural i històrica se'ns va fer imprescindible passar

Blaveta, *Luscinia svecica*

la frontera per poder visitar Jerusalem, la ciutat de les religions. En aquest lloc viuen les religions que tenen més seguidors pel planeta, i dic viuen per no dir conviuen, ja que hi ha enfrontaments constants entre els seus fidels. La divisió de cultures està marcada per barris i, en algunes zones, per murs. A la banda dels jueus cal destacar el monumental Mur de les Lamentacions, el seu lloc més sagrat. A la zona àrab

podem caminar i perdre'ns pel soc, mercat de barri característic de ciutats musulmanes, i el temple de La Roca. És a la ciutat on trobam una gran abundància de cornelles emmantellades (*Corvus cornix*), corbs (*Corvus corax*) i garsa (*Pica pica ssp mauritanica*).

Per acabar, cal dir que aquests dos països tenen monedes diferents i una altra

cosa molt important, i que no vàrem tenir en compte, que mantenen una diferència horària d'una hora. Per sort, aquest fet no ens va causar cap problema, però arribàrem a comprendre perquè Petra i el restaurant de l'hotel obrien una hora abans de la prevista. •

Més que aucells

Paeonia cambessedesii

Per **Joan Bibiloni**
Dibuixos de **Cati Artigues**

Planta endèmica de Mallorca, Menorca i Cabrera de la família de les Paeoniaceae.

Contemplant tanta bellesa un s'imagina com devien ser les primaveres als altiplans de les muntanyes de Mallorca i Menorca fa uns quants mil·lennis: immenses catifes de peònies endèmiques il·luminant el paisatge entre els ramats d'antílops, *Myotragus balearicus*, brostejant les coriàcies fulles dels arbusts espinosos i arrodonits dels cims de la serra de Tramuntana i dels suaus turons de Menorca. Un paradís de somni que mai tornarà a ser el que fou, perdut per a sempre en el temps.

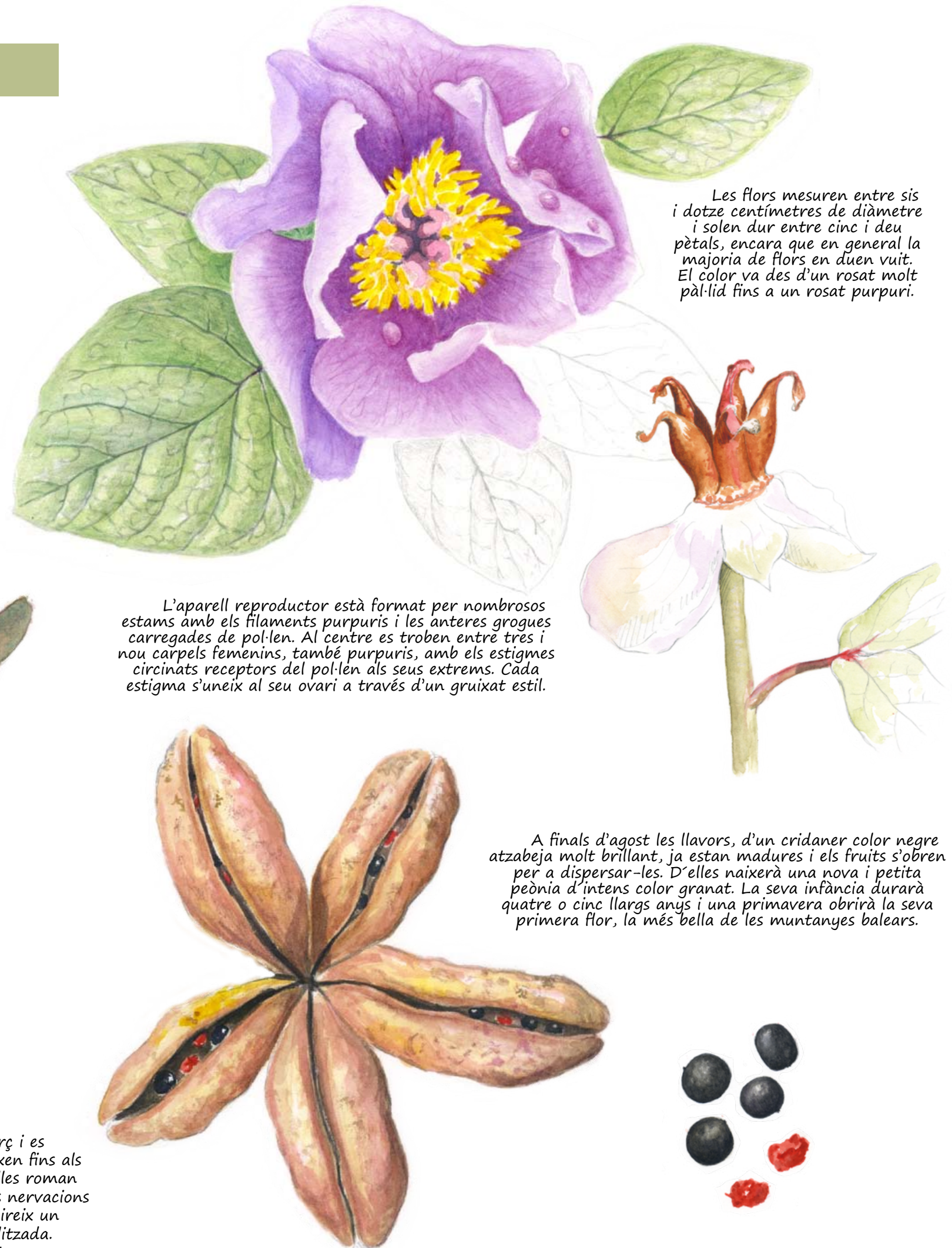
L'ancestre de la *Paeonia cambessedesii* va arribar procedent d'Europa durant el període messiniense (miocè tardà). Fa uns anys uns botànics prestigiosos realitzaren un estudi genètic de totes les peònies europees i asiàtiques. Després d'analitzar-ne els resultats i comparar les variacions dels diferents marcadors genètics varen concloure que totes les paeonies del Mediterrani procedeixen d'un híbrid ancestral asiàtic que es va formar fa milions d'anys per la hibridació entre dues peònies dels altiplans de l'Àsia Central. Des d'allí aquest híbrid antediluvià va anar colonitzant les terres de tota l'Àsia i el Japó, arribant fins a l'Anatòlia i prosseguint la seva expansió per tots els països riberencs del Mediterrani i d'Europa. A cada nou territori conquistat la planta s'anava diferenciant en espècies a causa de successives mutacions adaptatives.

Quan un dels seus descendents va arribar a la regió tirrènica, en ple període messiniense, va colonitzar les muntanyes de Còrsega i Sardenya i des d'allà Menorca i Mallorca. Després de la pujada del nivell del mar, les muntanyes balears se convertiren en illes i la paeonia tirrènica va quedar aïllada, sofrint diverses mutacions adaptatives fins a transformar-se en la nostra bellíssima *Paeonia cambessedesii* exclusiva de Mallorca, Menorca i Cabrera.

La peònia balear és molt verinosa. La seva raresa a la natura no es deu al brostejar de les ovelles i les cabres salvatges, que no la mengen, sinó al mal costum de la gent, en veure-les tan belles, d'arrencar plantes senceres per a endur-se-les a ca seva i sembrar-les dins cossiols (la qual cosa sempre acaba matant-les) o bé d'arrebassar-ne les flors per a fer un ram efímer, impeding així la formació de les llavors de la següent generació.

Els brots del febrer es despleguen al març i es transformen en fulles i poncelles. Les tiges assoleixen fins als seixanta centímetres d'altura. El revers de les fulles roman tenyit de vermell, igual que el pecíol, el raquis i les nervacions principals del limbe, mentre que l'anvers adquireix un intens color verd blavós d'una lluentor metal·litzada. Cada brot acaba en una única flor al seu extrem.

Al febrer, amb l'augment de les hores de llum, el rizoma de la *Paeonia cambessedesii* brosta vigorosament amb unes tiges d'un intens color granat molt brillant, com dits ensangonats. El seu cridaner color fosc es deu a la riquesa en antocians i té la capacitat d'absorbir els rajos solars per evitar la congelació dels brots tendres durant les gelades de l'hivern balear.

Les flors mesuren entre sis i dotze centímetres de diàmetre i solen dur entre cinc i deu pètals, encara que en general la majoria de flors en duen vuit. El color va des d'un rosat molt pàl·lid fins a un rosat purpuri.

L'aparell reproductor està format per nombrosos estams amb els filaments purpuris i les anteres grogues carregades de pol·len. Al centre es troben entre tres i nou carpels femenins, també purpuris, amb els estigmes circinats receptors del pol·len als seus extrems. Cada estigma s'uneix al seu ovari a través d'un gruixat estil.

A finals d'agost les llavors, d'un cridaner color negre atzabeja molt brillant, ja estan madures i els fruits s'obren per a dispersar-les. D'elles naixerà una nova i petita peònia d'intens color granat. La seva infància durarà quatre o cinc llargs anys i una primavera obrirà la seva primera flor, la més bella de les muntanyes balears.

David García

Anellar no és preservar, és tan sols la primera baula de la cadena

Per **Lupe Suárez**

Tenim entre nosaltres David García -illenc canari de naixement, illenc balear per amorosa convicció- que treballa en aquests redols, ja fa un grapat d'anys, encaçant dins la nit els vestigis més autòctons i originals.

Ets ornitòleg i quiropteròleg. Com et definiries?

La veritat és que a Mallorca molta gent em coneix pel tema de les ratapinyades però realment sóc més ornitòleg. Vaig començar amb el tema de les aus a Canàries als anys 90. És veritat, però, que els darrers anys, a partir del 2004, m'he dedicat a estudiar el grup de les ratespinyades i amb els anys he anat aprenent. Alguns anys he dedicat més temps a les ratespinyades que a les aus, però realment em definiria més aviat com a naturalista, sobretot perquè el que més m'atreu són aquells grups que estan poc estudiats, dels quals hi ha poca informació, la qual cosa em desperta la curiositat per voler saber quines espècies hi ha i com es distribueixen. A mesura que vaig respondent les preguntes en sorgeixen de noves i, si a més a més, són espècies amenaçades, idò més m'atreu. Els darrers anys he estat fent coses amb micromamífers. He treballat amb companys d'Eivissa amb la fagina (*Martes foina*), ja que vivia a les Pitiüses i uns deien que hi havia presència i uns altres que no n'hi havia. Així que juntament amb un grup d'amics i amb doblers que posà el GEN per fer fototrampeig ens dedicàrem a esbrinar el que passava i, finalment, varem fer una nota aclarint que l'espècie s'havia extingit. Aquest exemple ve a explicar això que et comentava, la curiositat pels animals que estan poc estudiats, i encara que la meva passió siguin les aus marines, donaré suport als estudis d'aquelles espècies on hi ha mancança d'informació o aniré als indrets menys freqüentats per aportar dades d'altres llocs menys estudiats.

Tenc entès que ets guanche. Expli- ca'ns, com vares anar a parar de les

Illes Canàries a les Illes Balears?

Com molta gent sap, la meua companya és la mallorquina Patrícia Arbona. Ens varem conèixer a Tenerife i quan ella va decidir tornar a Balears pel tema laboral no vaig dubtar a venir amb ella. També m'atreia molt el fet que fossin illes... pel meu caràcter illenc. Bé, acabàrem a l'illa de Formentera, i em sento molt orgullós d'haver viscut allà pel fet d'esser tan petita. Hi estàrem tres anys i llavors passàrem a Eivissa on visquérem quatre anys i, finalment, acabàrem a Mallorca. Tenc bons amics a les Pitiüses, illes que m'estimo molt. Tenc el rècord a Mallorca, mai havia estat tants anys seguits en una illa. Ara tocaria que anéssim a Menorca! Però he tengut molta sort, perquè tot i que no he viscut a Menorca, tenc la fortuna de conèixer-la bé. El fet de viatjar per les illes per temes de feina m'ha brindat l'oportunitat de poder conèixer la majoria d'ornitòlegs illencs, des de Santi Costa a Formentera, passant pels d'Eivissa, Oliver Martínez, Esteban Cardona i Joan Carles Palerm, i evidentment, els de Mallorca que no són pocs. I pel que fa als menorquins, he fruit de tan bones amistats que em fan sentir molt content d'haver-los conegut. Al final, m'ha agradat molt viure a Balears perquè tenc una visió global de l'arxipèlag. També la tenc del canari, encara que avui en dia jo diria que conec millor aquest. El motiu realment ha estat la meua parella, i estic content d'haver acabat aquí. Les illes són interessants i boniques, tant com ho pot ésser la regió macaronèsica. Em considero illenc. És un caràcter que ens fa sentir un poc diferents als peninsulars...

D' ençà que arribares has fet molta feina estudiant les ratespinyades, i el 2007 t'engrescares en un blog amb el títol de ratapinyades de Balears. Com ha anat avançant l' estudi sobre aquest grup faunístic? Quins trets remarcaries d'aquests mamífers voladors en comparació amb els aucells?

Aquest interès per les ratespinyades, curiosament, va sorgir a Eivissa, però influït

per un amic de Canàries, Domingo Trujillo, que va venir a fer feina amb aquest grup faunístic al Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera. Ell va realitzar un catàleg de les espècies de ratespinyades del Parc i va estudiar-ne la seva distribució, descobrint algunes espècies noves per a Eivissa i Formentera. Em va proposar organitzar un equip i presentar alguns projectes relacionats amb les ratespinyades i li vaig dir que sí, principalment pel fet de que era un grup poc estudiat a Balears. Començarem fent feina a Formentera i després a Eivissa, on citarem espècies noves al 2004. A partir d'aquest any, les ratespinyades foren com un passaport per a recórrer tot l'arxipèlag, perquè després vaig estar fent feina amb ratespinyades a Cabrera, Mallorca, concretament a s'Albufera, després, a Menorca a s'Albufera des Grau... i durant uns anys he treballat a diversos parcs naturals trobant espècies noves, no només per a les diferents illes per separat, sinó també citant-ne de noves per a l'arxipèlag com són *Pipistrelus nathusii* i *Myotis daubentonii*. Això demostra que era un grup veritablement oblidat. Durant aquests anys m'he dedicat a llegir molt sobre les ratespinyades, freqüentar amics de la península que treballaven amb aquest grup, deixant un poc de banda el tema de l'ornitologia. Si durant els primers anys la importància residia en saber

quines espècies hi havia a Balears i com estaven distribuïdes, ara les preguntes són altres. D'algunes espècies vull saber quines poblacions hi ha i quina és la seva tendència i conèixer allò que les amenaça. Per tant, és més una preocupació de conservació més que de catalogació. Balears pot presumir de gaudir del privilegi de tenir una important riquesa de ratespinyades, al voltant de 19 espècies, això gràcies a la proximitat al continent europeu. Però, per altra banda, hi ha moltes espècies que estan molt malament, concretament les cavernícoles, i és important dedicar-li temps i esforç per conèixer-les millor i adoptar les mesures adequades per a la seva conservació.

Moltes espècies d'aucells són fàcils d'identificar a simple vista o amb uns prismàtics senzills. Es treballa de dia i compten amb més afició. Són els reis. Dins aquest mateix món de les aus són els rapinyaires nocturns els manco estudiats, precisament perquè són nocturns. Amb les ratespinyades no es tracta tant de veure-les com d'escoltar-les, i això es fa amb dispositius detectors d'ultrasons. Aquests sistemes han millorat bastant en els últims anys. Molta gent et sap dir les espècies de mamífers de Balears i que gran part d'elles són introduïdes. Fa molt de temps, és cert, però introduïdes. El mart, el motel i la ge-

neta, com també l'erigó o la rata cellarda, ... tots exceptuant aquells mamífers que tingueren la capacitat de colonitzar de forma activa el nostre territori, com ara les ratespinyades. Balears té una gran diversitat, i molta gent possiblement no te'n sabria anomenar més de 4 o 5 espècies. Per exemple, a Eivissa una de les espècies que descobríem fou la ratapinyada de coa llarga (*Tadarida teniotis*) que no estava citada a les Pitiüses, tot i que és audible i la pots escoltar. De fet, tothom que hi ha estat l'ha escoltada, però la gent interpreta que aquell so és d'un insecte.

La raó per la qual feim l'entrevista en un indret tan escarpat com són els penya-segats del Toro és perquè actualment vols realitzar un cens de falcó (*Falco peregrinus*) a l' illa de Mallorca. Per què aquesta espècie?,

Aquest és un bon lloc, encara que no tenc molt ben localitzats els territoris. Allà tens una pàssera, l'has vista? Bé, el motiu és perquè sempre m'han atret bastant. He tengut la sort de fer feina amb aquesta espècie, sobretot a Eivissa i Formentera, i en els darrers anys, malgrat que no he treballat amb ella aquí a Mallorca, sempre estava pendent dels territoris que veia, les colles... Enguany he començat a confirmar

algunes parelles i, poc a poc, a censar la població de falcó a Mallorca, però no hi ha pressa. No només vull conèixer el nombre de falcons, sinó que a mesura que vaig confirmant les colles, vull obtenir informació del territori i descriure, mitjançant anàlisi de variables, quin tipus d'hàbitat empen, densitat, productivitat... Si, al final, durant molts anys tens diverses colles localitzades i els en fas un seguiment, veus com evoluciona la productivitat al llarg del temps i pots relacionar aquestes fluctuacions amb altres paràmetres com, per exemple, l'alimentació. I ho faig per afició, però tenc clar que si comences una cosa l'has d'acabar. Com? Idò publicant. Sobretot perquè malgrat tu creguis que la teva incidència és nul·la, un dia en un penya-segat, com avui mateix, podem estar molestant una pàssera, fins i tot l'espècie que estas estudiant, el falcó, per exemple. La informació s'ha de compartir, ja sigui en una publicació senzilla com un anuari, o en una molt més ambiciosa i que contribueixi al coneixement que es té d'aquella espècie.

Al final, les coses que farem seran simplement descripcions del que tenim. El més important avui dia -atès que el tema del medi ambient està tan malament- és deixar constància del que hi ha a Mallorca ara mateix, ja que no sabem com poden acabar les coses. Així, en un futur se sabrà que durant aquests anys hi havia tantes colles de falcons, i que aquestes han anat a més o a menys. Cal establir objectius. Per exemple, si m'agrada molt observar aus aquàtiques, idò proposar-se, una vegada al mes, en tinguís o no ganes, censar la població per saber com evoluciona. Després ens podem deixar orientar per persones una mica més expertes per tal de donar forma a les dades obtingudes, i ja que tenim la sort de tenir l'anuari ornitològic, publicar-ne els resultats. No estic en contra d' anar únicament al camp a veure aus.... anem a veure, però si surts bastant, en saps i t'agrada idò dir: "vaig a passar el matí mirant falcons a veure si surt una colla". També és bo marcar-se un temps, un període i publicar un informe, o aportar la informació a un company... És important llegir articles científics per a tenir una visió general, anar al camp i aprofitar el temps. A vegades passa que anam al camp, prenem moltes dades, després ens informam i veiem que ens falta informació, perquè potser no hem emprat la metodologia adequada i l'errada radica en una mala planificació inicial de com dissenyar l' estudi.

Amb la feina que realitzes mai has vist perillar la teva vida?

Sempre que som al camp ens pot passar alguna cosa, com senzillament travelar, però quan treballes amb aus marines o, en el meu cas, amb ratespinyades, has de baixar per penya-segats, per torrents,

PATRICIA ARBONA

cavitats... t'acabes exposant a alguns perills. Aconsellaria a la gent que es federàs. En el meu cas, estic federat a l'associació d'espeleo, així si te passa res et pot cobrir l'assegurança de la federació. Afortunadament no m'ha passat res massa greu, però m'he exposat a molt de risc amb els nius de baldritja balear o les nonetes, baixant penya-segats com el de La Mola, Cap de Barbaria, qualche illot de Pitiüses. Fins hi tot, en qualche moment he hagut de deixar el lloc de feina apurat. Vull remarcar el fet que sortir al camp t'exposa, com la vida mateixa, i has d'anar alerta.

Dins del món de l'ornitologia estàs especialitzat en l'estudi de les aus marines. Quins projectes has fet amb la SEO?

He col·laborat amb diversos grups de conservació. A Tenerife vaig estar primer a ATAN (Asociación Tinerfeña de Amigos de la Naturaleza), i l'any 93 es creà la delegació de SEO/birdlife a Canàries, concretament a La Laguna. A partir d'aquell moment em vaig fer membre de la SEO. A Balears he col·laborat amb el GOB Formentera en el tema del mussol banyut, un projecte de SA NOSTRA. També he participat en censos d'aus aquàtiques, concretament del soterí (*Podiceps nigricollis*). A amb el GEN d'Eivissa vaig participar fent censos de corb marí i falcó, i a Mallorca segueixo col·laborant amb el GOB. Però amb la SEO mai he perdut el vincle. Estant a Formentera la SEO pensà amb mi per a participar en el projecte Life del virot, crec que va ser l'any 2000. A partir d'aquell moment vaig mantenir el vincle

PATRICIA ARBONA

JON IZETA

amb la SEO en la part de conservació, per temes de denúncies a l'illa i amb el tema de l'IBAs (Important Bird Areas) terrestres a Formentera i Eivissa.

Què penses de l'anellament?

El tema de l'anellatge ha canviat molt, a Balears i a tot Espanya. Quan un manipula un animal ho fa amb els permisos i amb una conducta ètica però, a més a més, ha de sentir la responsabilitat d'aprofitar la informació que s'obté, que serveixi per a qualche cosa perquè anellar no és conservació, tan sols és una eina. Si la informació obtinguda no surt més enllà d'una llibreta o un disc dur no és conservació i

és preferible no agafar els animals. Quan estic manipulant una baldritja, ratespinyades o qualsevol altra espècie m'arrisc que li passi alguna cosa. Amb el sistema de trampeig, per exemple, et pot passar que et cau un animal i queda a disposició d'una rata o d'un moix. Sempre t'exposes que passi alguna cosa i si, a més a més, no aprofites la informació, perquè has estat molestant l'animal?. No és el mateix observar un animal amb prismàtics que anellar-lo. Això no vol dir que estigui en contra de l'anellament, ans al contrari, sóc partidari de marcar animals amb tecnologies noves com GPS, anelles de colors, marques alars, raditransmissors i geolocalitzadors. En sóc partidari, perquè uns pocs individus ens poden donar molta

informació (sobre les àrees d'alimentació, nidificació o hivernada) per poder aplicar i prendre mesures de gestió i conservació. Una altra cosa diferent és que l'administració competent en matèria de medi ambient empri les dades obtingudes per dur-les a terme. En definitiva, sóc partidari de la manipulació sempre que estigui ben justificada.

Quins altres projectes tens en marxa o de cara al futur?

Més que nous projectes en marxa, ara mateix el que més m'interessa és acabar la feina que he estat fent. Analitzar les dades, donar-los forma i publicar-les, especialment les obtingudes amb les ratespinyades, ja que control el seguiment d'algunes colònies i els moviments que realitzen. Vull tancar alguns capítols. També el que et comentava abans sobre l'estudi dels falcons. Crec que ja en tenc abastament, de feines. Això no lleva que no vagi a censar mensualment aus aquàtiques a embassaments artificials, un projecte que tenc en marxa amb amics de Mallorca, Eivissa i Menorca. En el meu cas m'encarreg del de Son Ferriol, altres companys de l'embassament d'Inca, dels de Menorca, etc.

Com a naturalista i freelancer creus que tens futur per poder viure d'això o és més bé una cosa per passar gust?

Jo duc d'autònom o treballador freelance, com tu dius, des del 2004. I no t'engany si et dic que aquests anys no han estat fàcils. No aconsegueixes feina simplement fent-te autònom. Has de conèixer molta gent, saber quines són les prioritats de conservació i els interessos dels espais naturals públics, estar en contacte amb entitats importants com el GEN-Eivissa, el GOB, la SEO. El que passa és que amb la crisi la cosa està ben complicada, sobretot amb l'efecte de les importants retallades. Ara més que mai t'has de centrar en saber quines són les prioritats, i aquestes passen per la conservació de les espècies més emblemàtiques, les que estan en pitjor estat de conservació. La vida d'un freelancer és anar veient com cercar feina durant aquesta època, intentar fer pinya amb altres companys, realitzar petits projectes ... i veure com sortim d'aquesta etapa d'incertesa, perquè la veritat és que no sabem el que passarà. •

Podeu visitar el seu blog de ratespinyades a l'adreça:

<http://murcielagosbalears.blogspot.com/es/>

Quadern de camp

Per **Steve Nicoll**

Feb 5 Observat un exemplar jove de gavina cendrosa *Larus canus* al port de Palma. Cada vegada són més nombroses les cites d'aquesta espècie considerada raresa a les Illes Balears. Maties Rebassa.

Feb 8 Observació de diverses gavines trespinyades *Rissa tridactyla* a Cap Formenter, Mallorca, 7 exemplars el dia 8 de febrer i 1 exemplar de primer any el dia 6 de febrer. Maties Rebassa, Steve Nicoll.

Feb 21 Cada any des de 2008 la gavina fosca *Larus fuscus* amb anella de lectura 2Z passa l'hivern al Port de Palma. Aquesta gavina va ser anellada quan era un pollet el juny de 2008 a Holanda.

Abril 9 Fotografiat i escoltat el reclam d'un ull de bou siberià *Phylloscopus collybita tristis*. Aquesta subespècie, considerada raresa, se diferencia del nominal per l'absència del color groc i verd al plomatge i perquè té un reclam característic. Cria a Sibèria i hiverna al sud de l'Himàlaia. Maties Rebassa, Susana Quintanilla, Lalo Ventoso, Juanjo Bazán.

Abr 13 Dues rareses anellades fins a la data durant la campanya de migració prenupcial que s'ha fet a l'illa de l'Aire (Menorca) per part de la SOM (Societat Ornitològica de Menorca). El 13/04 s'anella un exemplar de busqueret em-

MATIES REBASSA

Ull de bou siberià, *Phylloscopus collybita tristis*

mascarat *Sylvia hortensis*, una espècie considerada raresa a Balears, però de presència regular cada any. El 21/04 s'anella una raresa nacional, un exemplar de busqueret xerraire *Sylvia curruca*. Aquesta espècie, tot i que està àmpliament distribuïda per gran part dels països del nord d'Europa i amb hivernada al sud del desert del Sàhara i Àsia, té un pas migratori molt oriental a través de l'est de la Mediterrània.

Aquesta primavera hem notat un pas migratori notable d'espècies escasses o difícils d'observar com el coablanca ros *Oenanthe hispanica*, l'ull de bou pàl·lid *Phylloscopus bonelli*, l'oronella coarogena *Hirundo daurica* i gaig blau *Coracias garrulus*. En part, potser, la causa de la participació i mobilització dels ornitòlegs al Big year. El total d'espècies observades pels participants ja supera les 200 en aquests moments. •

SOM

Busqueret emmascarat, *Sylvia hortensis*

Tal i com va la cosa, aviat aquesta serà l'única vigilància dels nostres espais protegits

Ajuda'ls
Fes-te del GOB

Visita www.gobmallorca.com i uneix-te a nosaltres

Es Busqueret, i molts altres continguts ornitològics a www.gobmallorca.com/ornitologia